

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika õppekava

Kärt Schasmin
**PEREKONNAGA SEONDUVATE SÕNADE TÄHENDUS LASTEKODULASTEL
VÕRRELDES KODUS KASVAVATE LASTEGA**
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kristi Kõiv

Läbiv pealkiri: perega seotud sõnade tähendus

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kristi Kõiv, PhD

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Kaja Plado

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
Institutsionaalse asendushoolduse kujunemine Eestis.....	4
Kasvukeskkond asenduskodudes.....	5
Asenduskodus kasvamise mõju laste arengule.....	8
Kiindumussuhte olemus ja mõju lapse arengule.....	8
Sõnade assotsiatiivse ja konnotatiivse tähenduse uurimine.....	11
Hüpoteeside püstitamine.....	13
Uuritavad.....	14
Mõõtevahendid.....	15
Protseduur.....	16
Assotsiatsioonitesti tulemused.....	17
Semantilise diferentsiaali tulemused.....	22
Arutelu.....	26
Kokkuvõte.....	30
Abstract.....	31
Autorsuse kinnitus.....	32
Kasutatud kirjandus.....	33

Lisa 1 - 10

Sissejuhatus

Lapse loomulikuks ja parimaks kasvukeskkonnaks peaks olema ta bioloogiline perekond. Paraku ei ela me ideaalses ühiskonnas ning jätkuvalt leidub neid vanemaid, kes erinevatel põhjustel ei saa või ei suuda oma vanemakohuseid täita. Tänapäeval lähtutakse seisukohast, et olukorras, kus vanemad ei suuda ka toe korral kindlustada lapsele turvalist, toetavat ja hoolitsevat perekeskkonda ning vanemlikku hoolt, on riigi ülesandeks tagada lapsele sobiv asendushoolduse vorm, eelistades perepõhiseid lahendusi (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014). Siiski elas 2013. aasta lõpu seisuga Eestis asendushooldusel viibivatest lastest 40% ehk 1026 last ja noort asenduskodus (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014). Seega on asenduskodudes elavad lapsed ja nendega seonduv jätkuvalt aktuaalne teema.

Käesoleva bakalaureusetöö autor jõudis uuritava teemani isiklikust kogemusest lähtuvalt, tajudes ühel suvel asenduskodus tööl olles, et paljud neist lastest ei saa kunagi teada pere ja kodu tõelist tähendust. Tuginedes sellele, et sõna assotsiatiivne ja konnotatiivne tähendus kirjeldab kokkupuuteid reaalse maailmaga ning varieerub koos inimese kogemustega (Pajusalu, 2009; Tenjes, 2010) sai antud töö eesmärgiks uurida perekonnaga seonduvate sõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* tähendust asenduskodus elavatel lastel võrrelduna kontrollgrupi lastega. Eesmärgini jõudmiseks kasutatakse uurimismeetoditena assotsiatsioonitesti ja semantilist diferentsiaali, mis viiakse läbi asenduskodus elavate ja kontrollgrupi lastega. Tuginedes Kõivu (2000a) uurimusele püstitatakse töös hüpotees:

- Asenduskodus elavate laste jaoks assotsieeruvad perekonnaga seonduvad sõnad *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* tähenduselt negatiivsemate sõnadega kui kontrollgrupil.

Tuginedes Realo (1992) ja Kõivu (2000b) uurimustele püstitatakse teine hüpotees:

- Asenduskodus elavate laste jaoks on perekonnaga seonduvate sõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* konnotatiivne tähendus semantilise diferentsiaali skaaladel negatiivsem kui kontrollgrupil.

Bakalaureusetöö teoreetilises osas antakse ülevaade institutsionaalse asendushoolduse kujunemisest Eestis, kasvukeskkonnast asenduskodudes, asenduskodus kasvamise mõjust laste arengule. Tutvustatakse kiindumussuhte olemust ja mõju lapse arengule ning kirjeldatakse sõnade assotsiatiivse ja konnotatiivse tähenduse uurimist. Teoreetilise osa lõpus kirjeldatakse töö eesmärki ja püstitatakse hüpoteesid. Metoodikat käsitlevas osas antakse ülevaade uuritavatest, mõõtevahenditest, uurimuse protseduurist ja tulemustest ning arutletakse tulemuste üle. Töö lõpeb kokkuvõtte ning ingliskeelse resümeeaga.

Teoreetiline ülevaade ja hüpoteeside püstitamine

Institutsionaalse asendushoolduse kujunemine Eestis

Esimesed lastekodud rajati Eestisse 20. sajandi alguses (Sunī et al., 1994). Algusaegade lastekodud olid väikesed, kesksel kohal oli töökasvatus ning laste eest hoolitseti ka lastekodust lahkumise järel. Seadus soosis vajadusel lapse kasvatamist kasuperedes. Teise Maailmasõja käigus aga Eesti hoolekandesüsteem lagunes (Kask, 2006). Nõukogudeaegne lastekodude süsteem oli üles ehitatud ametkonnakesksena. Seega elas laps kuni 3-aastaseks saamiseni väikelastekodus, edasi läks ta eelkooliealiste laste lastekodusse ja seejärel kooliealiste laste lastekodusse, kuhu ta jäi kooli lõpuni (Sunī et al., 1994). Puudega lapsed elasid ühiskonnast eraldatuna erilastekodudes (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014). Kodust eraldatud laps kaotas kontakti oma sugulastega ja kodukohaga, sest lastekodusse paigutamisel ei arvestatud elukohta ega sugulaste asupaika (Sunī et al., 1994). Traditsiooniliselt on lastekodutöö olnud rangelt normeeritud, kontrolliva rõhuasetusega kasvatusena (Põldmaa, 1996).

1993. aastal muudeti lastekodude tööd. Sealt alates pidi lastekodu koos kohaliku omavalitsusega tegema tööd selles suunas, et laps võiks tagasi minna oma kodusse või et talle leitakse eestkostja, hooldaja või lapsendaja. Kui see ei õnnestunud, võis laps jääda lastekodusse kuni elluastumiseni. Uue põhimääruse järgi laps lastekodu enam vahetama ei pidanud. Eesmärgiks sai lastekodude sisemine elu korraldada perelaadseks ja suured lastekodud asendada väiksematega (Sunī et al., 1994). Lastekodudele üritati anda rohkem kodu tunnet ja laiendati tööd laste vanematega (Põldmaa, 1996). Alates 1. jaanuarist 2007. aastal võeti seadustes kasutusele lastekodu asemel mõiste asenduskodu.

Tänapäeval lähtutakse seisukohast, et olukorras, kus vanemad ei suuda ka toe korral kindlustada lapsele turvalist, toetavat ja hoolitsevat perekeskkonda ning vanemlikku hoolt, on riigi ülesandeks tagada lapsele sobiv asendushoolduse vorm, eelistades perepõhiseid ja kogukonnakeskseid lahendusi, seda eeskätt alla 3 – aastaste ja väikelaste puhul. Eestis on neli võimalust vanemliku hoolitsuseta jäänud laste asendushoolduseks:

- lapse eestkostja määramine, kes last enda peres kasvatab
- lapse hoolduslepingu alusel hooldusperekonda paigutamine
- lapse uude perre lapsendamine
- lapse asenduskoduteenusena suunamine (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014).

Lapse perest eemaldamist tuleb näha viimase abinõuna ning see peaks olema, kui vähegi võimalik, ajutine ning võimalikult lühiajalise kestusega. Kui algsed perest eemaldamise põhjused on lahenenud või ära langenud, tuleb toetada lapse naasmist oma vanemate ja päritoluperekonna juurde. Eestis on asendushooldusele suunamise näol aga enamasti tegemist lõpliku lahendusega (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014). Ka ÜRO suuniste kohaselt tuleks võimalusel perekonnast eraldatud lapsi institutsionaalsele hooldusele paigutada üksnes lühiajaliselt, eesmärgiga leida võimalus nende perekonnas hooldamiseks või bioloogilisse perekonda naasmiseks (Asendushoolduse kontseptsiooni..., 2013). Olemasolevate peresidemetega õdesid – vendi ei tohi asendushooldusele paigutamisel lahutada, võimaldada tuleb nende vahelise kontakti säilitamist (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014).

Täna on asenduskoduteenuse puhul enamasti tegemist peresarnase hooldusega, kus teenust osutatakse nn asenduskodupere vormis väikeses grupis. Enamik endisi suuri lastekodusid on täna likvideeritud ning muudetud väiksemateks peremajadeks. Osades eraalgatuslikes asenduskodudes töötab ka nn perevanema põhimõte, kus laste eest hoolitseb püsivalt üks „vanem“, kes elab lastega ka ööpäevaringselt koos. Sealjuures toimub asenduskoduteenuse osutamine osadel juhtudel perevanema isiklikus kodus, sarnanedes seega perekonnas hooldamisele (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014). 2012. aasta seisuga oli perevanemaga asenduskoduteenusel umbes veerand kõigist asenduskoduteenusel viibivatest lastest ja noortest (Asendushoolduse kontseptsiooni..., 2013).

2013. aasta lõpu seisuga oli Eestis asendushooldusel 2584 last, kellest 50% elas eestkostja peres ja 40% ehk 1026 last ja noort elas asenduskodus. 2014. aasta seisuga oli Eestis 35 asenduskoduteenuse osutajat. Asenduskoduteenusel olevatest lastest ja noortest on 42% puudega (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014). Lisaks ametlikult määratud puudele tuleb asenduskodusse paigutatud laste puhul arvestada ka mitmesuguste psühho – sotsiaalsete erivajadustega, mis on tingitud vanemliku hoolitsuseta jäämisest, tõrjutusest, üldisest arengus mahajäämusest, võimalikest väärkohtlemise kogemustest jne (Asendushoolduse kontseptsiooni..., 2013).

Kasvukeskkond asenduskodudes

Eelnevale tuginedes peaks seega Eesti asenduskodudes elu olema korraldatud perelaadseks ja asenduskodud olema rohkem kodu moodi, reaalsus on paraku aga teine. Asendushoolduse kontseptsiooni alusanalüüs (2013) näitab, et asenduskodudes läbi viidud auditite ja analüüside hinnangul on senine asenduskodude ümberkujundamine nn perepõhiseks

hooldusteenuseks jäänud tegelikult suhteliselt formaalseks. Laste rühmad on küll nimetatud ümber peredeks, ent teenuse üldine korraldus lähtub ikkagi personali vahetustega tööst, kasutatavate ruumide tingimustest ja muudest teguritest. Neis tingimustes on aga lapsel raske luua püsivaid ja usalduslikke suhteid inimestega, kes tema eest igapäevaselt hoolitsevad.

Kuigi seaduste kohaselt peaks lapsele asendushooldusteenuse rakendamisel eelistama perepõhiseid lahendusi, ei ole asenduskodudes kasvavate laste osatähtsus asendushooldusel olevate laste seas aga vähenenud, vaid on viimase kümne aasta jooksul hoopis mõnevõrra suurenenud. Tavapärane on ka alla 3 – aastaste laste paigutamine asenduskodusse (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014).

Pöldemaa (1996) leidis tollaseid lastekodusid analüüsides, et üldiselt rajanes kogu asutuste tegevus alates lapse lastekodusse paigutamisest ja ka kasvatustegevuse jätkudes paljuski sunnile. Ta märkis ka, et elu lastekodus on võrreldud vangi ja valvuri vahelise suhtega. Ingrid Kask (2006) leidis, et lastekodus rakendatav peresüsteem ja lapsekeskse lähenemise ideoloogia toimivad vaid formaalselt. Lapsed ei pea lastekodu koduks ja võrdlevad seda internaatkooli, ühiselamu või õpilaskoduga ning kasvatajate ja hoolealuste vahelised suhted on distantseerunud. Ta kirjeldas, et asenduskodus kasutatakse sageli mõjutusvahendina täiskasvanute poolt kujundatud iseäralikku suhtlemis – ja kasvatusstrateegiat ning taktikat – laste kasvatuses ja nendega suhtlemisel ilmnemise selgelt nähtused nagu tõrjumine, varjamine ja täiskasvanute püüd lastest üle olla. Töös (Tõnnis, 2008), kus uuriti lastekodus valitsevat sotsiaalpsühholoogilist kliimat sealsete töötajate ja laste hinnangul, leidsid mõlemad uurimisgrupid, et seda iseloomustavad kõige rohkem toetuse ja struktuuri dimensioon. See tähendab seda, et töötajad toetasid lastele uute sotsiaalsete oskuste õpetamist ja nende kohanemist väljaspool lastekodu ning lapsed teadsid ja tundsid asutuses kehtivat korda ja reegleid. Ka Matela (2015) uurimuses tõid kasvatajad välja, et lapsed ei pea perekodu peresarnaseks. Kasvatajad leidsid, et kuigi peremajades on eelnevast jäänud veel palju asutuse tunnuseid, ei ole see enam asutus.

Kask (2006) märkis ka seda, et lastekodu töötajad näevad lapsi probleemsetena ning laste probleemse käitumise põhjusi nähakse sageli lastes endis, nende arenguhäiretes ja psüühilistes iseärasustes. Ka ühes teises uurimuses, kus lastekodu kasvatajad pidid selgitama kasvandike taunitava käitumise põhjuseid leiti, et kasvatajad on tugevalt mõjutatud laste kohta teada olevast taustainformatsioonist ega analüüsi probleeme hoolealuste hetke kasvukeskkonnas ja suhetes (Masik, 2007). Perekesksest mõtteviisist võib aga rääkida juhul, kui lapse käitumist ei tõlgendata enam ainult negatiivselt ning käitumishäireid hakatakse mõistma vastastikuste suhetega süsteemis (Pöldemaa, 1996).

Asenduskodu puhul on tegemist institutsionaalse ehk asutusepõhise asendushooldusega (Asendushoolduse kontseptsiooni..., 2013). Institutsioonilise kasvatusse iseärasuseks on mitme hooldajaga hooldus, mis on selline kasvukeskkond, kus paljud erinevad hooldajad täidavad erineval määral vanema funktsioone (Kõiv, 2003). Eestis töötab osades eraalgatuslikes asenduskodudes nn perevanema põhimõte, kus laste eest hoolitseb püsivalt üks „vanem“, kes elab lastega ka ööpäevaringselt koos. Enamikes, seal hulgas ka peremajadena tegutsevates asenduskodudes on säilinud siiski vahetustega töötavate kasvatajatega töökorraldus (Vanemliku hoolitsuseta..., 2014). Mitme ema-figuuri ehk hooldajaga kasvukeskkonda iseloomustab aga ettearvamatus – reageeritakse erivatel viisidel lapse vajadustele ja järjekindlusetu on ka see, millist käitumist tunnustatakse, karistatakse või ignoreeritakse (Yarrow, 1961). Kask (2006) kirjeldas oma töös, et kui üks kasvataja soovib lastega lähedust ning on empaatiavõimeline ja hooliv nagu ema, siis teine kasvataja on distantsi hoidev õpetaja – tüüpi. Ka Matela (2005) leidis oma uurimuses, et kasvatajad pole oma rollis kindlad, kas nad on laste jaoks asendusvanemad või töötajad.

Lapse asenduskodusse paigutamise ehk institutsionaliseerimise puhul on eelkõige tegemist pikaajalise lahusolekuga ehk separatsiooniga oma vanematest, mis võib üle kasvada deprivatsiooniks (Kõiv, 2003). Deprivatsiooniline keskkond on keskkond, mis ebaadekvaatselt rahuldab lapse bioloogilisi, psühholoogilisi ja emotsionaalseid vajadusi (Bruno, 1992). Vooglaid (1999) on märkinud, et deprivatsioon on sotsiaalne pinge, mis tekib inimesel siis, kui ta avastab, et ta ei kuulu sinna, kuhu tahaks kuuluda või arvab end kuuluvat. Ta leidis ka, et inimesel, keda on varajases lapseas jätud pikaks ajaks üksi või võõraste hoolde, võib tekkida deprivatsioonikogemus, mis toimib kogu elu. Hoolekandenasutuses võib esineda kolme deprivatsiooni liiki (Yarrow, 1961). Esimene on sensoorne deprivatsioon, kui rahuldamata on lapse stimuleerimisvajadus ja lapsega tegeletakse vähe. Teine on sotsiaalne deprivatsioon, kui lapsel puudub pidev kontakt inimestega. Kolmas on emotsiaalne deprivatsioon, kui lapse sotsiaalne keskkond on lapse vastu ükskõikne (Yarrow, 1961). Ka Edovald (2003) leidis oma uurimuses, et asenduskodus ilmnes lapse-kasvataja lähisuhtes emotsionaalset väärkohtlemist, mis väljendus kasvandike ignoreerimises, isoleerimises, vähestes füüsilist lähedust näitavates ilmingutes ja teistes aspektides. Lapse institutsionaliseerimine ja lahusolek vanemast võib tekitada imikutel anakliitilist depressiooni ning selle sümptomiteks on tuimus, apaatus, kaalu kaotus, mahajäämus vaimses ja füüsilises arengus ning mõningatel juhtudel võib lõppeda ka surmaga (Bruno, 1992).

Asenduskodus kasvamise mõju laste arengule

Yarrow (1961) on märkinud, et lastel on institutsionaliseerimisega seotud peamisteks häireteks mahajäämus üldises vaimses võimekuses ja kõne arengus, sotsiaalse arengu häired ning raskused luua ja säilitada lähedasi suhteid. Mida varem laps lastekodusse on paigutatud, seda tõenäolisem on hilisem vaimne mahajäämus. Samas leidis ta, et intellektuaalne mahajäämus ei tulene konkreetselt institutsionaalsest keskkonnast vaid ebapiisavast stimulatsioonist.

Tizard ja Joseph (1970, viidatud Kõiv, 2003) uurisid lastekodus kasvavate laste arengut ja leidsid, et 2 - aastaste laste kõne areng oli mõnevõrra mahajäänud võrreldes kodus kasvavate lastega. 4 – aastastel seda erinevust aga ei ilmnenu, kui vahepealsel perioodil oli parandatud lastekodu kasvukeskkonna kahte aspekti: verbaalse stimulatsiooni kvaliteeti ja üldist stimulatsiooni lastele. Hilisem uurimus (Tizard et al., 1972) näitas, et 2 – 5 aastaste institutsionaliseeritud laste keelest arusaamise testide skoorid olid keskmised või märgatavalt üle keskmise. Mida rohkem töötajad laste küsimustele vastasid ja nendega informatiivselt rääkisid, seda parem olid laste keeleline võimekus. Ta leidis ka, et lastekodudes, kus töötajatel oli suurem autonoomia, mängisid ja vestlesid kasvatajad lastega märgatavalt rohkem. Ka Kristi Kõivu (1998) poolt läbiviidud longitudinaalses uurimuses selgus, et afektiivsete lähisuhete tekkimine laste ja hooldajate vahel mõjutas positiivselt lastekodu kasvandike üldist (kognitiivset, sotsiaalset, kõne, eneseteenindamise, motoorset) arengut ja käitumist. Lähedaste suhete tekkimise aluseks oli grupiviisilise kasvatusviisi asendamine integratsioonilisega ja personali stabiilsus.

Leitud on ka seda, et varajases eas institutsionaliseeritud laste arengut mõjutab see, millisesse keskkonda nad suunduvad. Adopteeritud laste IQ tase ja lugemisoskus oli märgatavalt parem kui neil lastel, kes läksid tagasi oma bioloogilise pere juurde (Tizard & Hodges, 1978).

Seega, asenduskodus kasvamine iseenesest ei avalda laste arengule negatiivset mõju. See sõltub eelkõige hoolduse kvaliteedist.

Kiindumussuhte olemus ja mõju lapse arengule

Lähedast emotsionaalset sidet hooldaja ja lapse vahel nimetatakse kiindumuseks ja kui see on püsiv, kujuneb kiindumussuhe (Kruuts, 2016). Kiindumusteooria töötas 1950. aastatel välja John Bowlby (Rygaard, 2016). Tema algne seisukoht oli, et kiindumussuhe saab tekkida

lapsel emaga, kuna ema on see, kes peamiselt lapse eest hoolt kannab (Kruuts, 2016). Bowlby (1985) leidis aga hiljem, et kiindumussuhe võib areneda ka teise isikuga, kes lapse eest püsivalt hoolt kannab. Ka Rygaard (2016) kirjeldab „ema“ kui funktsiooni, mitte tingimata bioloogilist sugulust ja peab selle rolli all silmas lapse kahel esimesel eluaastal olulisimat kasvatamisega tegelevat inimest, kellega laps saab luua kiindumussuhte. Üldiselt arvatakse, et imik suudab edukalt luua kiindumussuhte 4 – 5 stabiilse inimesega (Rygaard, 2016). Seega võib asenduskodus elavatel lastel kujuneda kiindumussuhe ema asemel ka kasvatajaga, kuid eelduseks on, et see suhe oleks püsiv.

Bowlby (1985) märkis, et lapse arenguks vajalik lähedane suhe oma peamise hooldajaga kujuneb välja esimesel eluaastal ja see hakkab mõjutama kõik teisi suhteid. Kui esmane kiindumussuhe ei ole positiivne, muudab see lapse ebakindlaks ja haavatavaks. Oma peamisest hooldajast pikem eemalolek või temast lahutamine võivad lapse jaoks olla kaugeleulatuvad negatiivsed tagajärjed. Ka Rygaard (2016) on seisukohal, et kui lapse elu esimesed suhted ei ole loonud turvalist aluspõhja, tundub selle loomine hilisemas elus olevat väga raske. Ta rõhutab samuti kiindumuse kujunemise olulisust kolmel esimesel eluaastal.

Mõiste kiindumus sisaldab endas kahte erinevat mõistet – kiindumuskäitumine ja püsiv seotus. Kiindumuskäitumine esineb näiteks imikutel, kui nad otsivad kiindumust teistelt inimestelt. Seotus tähendab selektiivset kiindumust, mis püsib ka selle perioodi jooksul, kui inimesel puudub kontakt kiindumusfiguuriga. Uurimused on näidanud, et varajane seotus on seotud hilisema sotsiaalse arenguga (Rutter, 1979). Ka Bowlby (1969) on märkinud, et püsiva hooldajaga seotuse tekkimine imikueas on aluseks sotsiaalsele arengule hilisemas eas.

Järgnevalt kirjeldatakse erinevate uurimuste tulemusi, milles uuriti varajases eas institutsionaliseeritud laste sotsiaalset arengut ja käitumist, kellel lastekodus puudusid lähedased kiindumussuhted töötajate pideva vaheldumise tõttu.

Rutter (1979) leidis, et lastekodus kasvanud imikute käitumises esines rohkem klammerdumist ja diffuuset käitumist kui kodus kasvanud lastel. Ta leidis, et nelja aastaste institutsionaliseeritud laste käitumises esines samuti klammerdumist ja vähem sügavat kiindumust. Lisaks esines lastekodus kasvanud lastel liigselt tähelepanu tõmbavat käitumist ja ülemäärast sõbralikkust võõraste suhtes. Tizard ja Rees (Tizard & Rees, 1975) uurisid samuti kuidas on mõjutanud varajane institutsionaliseerimine 4 – aastaste laste käitumist ja kiindumussuhteid. Nad leidsid samuti, et institutsionaliseeritud laste suhtlemist iseloomustas klammerdumine, ülemäärane sõbralikkus võõraste suhtes, liialt tähelepanu äratav käitumine, valimatu hellus ja sügavate kiindumussuhete puudumine.

Kaheksa aastaste laste käitumises esines jätkuvalt kiindumuse otsimist. Probleemid esinesid ka koolis – tähelepanu tõmbav käitumine, püsimatus, sõnakuulmatus ja suutatus luua häid suhteid eakaaslastega (Rutter, 1979; Tizard & Hodges, 1978).

16 – aastasel esines noorte sotsiaalsetes suhetes jätkuvalt probleeme – neil esines raskusi suhtlemisel eakaaslastega, sageli puudus lähedane sõber, nad ei olnud sõpru valides selektiivsed ning probleemide korral pöördusid nad abi saamiseks harvem eakaaslaste poole (Hodges & Tizard, 1989).

Antud uurimustest tuli ka välja, et laste kiindumussuhteid mõjutab palju see keskkond, kus nad edaspidi kasvasid. Laste 8 – aastaseks saades leidsid enamus adoptiivemasid, et lapsed on neisse sügavalt kiindunud, bioloogilistest emadest väitsid seda ainult pooled (Tizard & Hodges, 1978). 16 – aastasel oli enamik adopteeritud noorukeid ja nende vanemaid üksteisesse kiindunud ning peredes olid lähedased suhted. Bioloogilisse peresse naasnud noorukitel olid endiselt keerulised suhted oma vanematega ja kiindumust esines nende suhetes harva (Hodges & Tizard, 1989). Seega näitavad need uurimused, et lapsed, kes esimestel eluaastatel elasid lastekodus ja kellel puudusid lähedased ja kestvad suhted täiskasvanutega, suudavad hiljem peres kasvades luua kiindumussuhteid, kui vanemad seda igakülselt toetavad.

Rygaard (2016) on kirjeldanud ka kiindumushäirega lapsi. Need on lapsed, kes on oma esimestel eluaastatel kannatanud pideva asjakohase vanemliku hoolduse puudumise all ning läbi elanud arvukalt traumaatilisi kogemusi. Kiindumushäirega lapsi iseloomustab vähenenud suutlikkus reageerida adekvaatselt emotsionaalses ja sotsiaalses plaanis. Rygaard märkis, et selle ilminguteks on:

- antisotsiaalne käitumine lapsepõlves – heitlik, impulsiivne, vägivaldne ja agressiivne käitumine; raskused õppida sotsiaalsetest kogemustest; tahtlikult sadistlik või destuktriivne käitumine; võib puududa kestmahäbi - või süütunne ning võime tunda kahetsust
- kriitikavaba kiindumuskäitumine – laps käitub uute ja juhuslike inimeste suhtes meeldivalt ja „usaldusväärset“; ei suuda emotsionaalselt vahet teha tuttavate ja võõraste vahel; käitub sageli pealetükkivalt; ilmutab ebaküpset kiindumuskäitumist; kontaktid inimestega on enamasti lühiajalised ja pinnapealsed.

Eestis uuris Pruuli (2014) kasvatajate arvamusi ja kogemusi kiindumussuhete arengu võimalustest asenduskodus. Ta leidis, et enamik kasvatajaid pidas kiindumussuhte loomist asenduskodus võimalikuks ja tõi ka välja, et see sõltub konkreetsest kasvatajast, tema tahtest ja valmidusest suhetesse panustada. Pruuli (2014) märkis, et kasvatajad seostavad

kiindumussuhet turvalisuse ja turvatundega, mis väljendub julguses ennast avada ja erinevatel teemadel rääkida. Ta leidis, et kasvatajad näevad suhteid lastega üldiselt positiivsena, kuid erinevusi esines suhete läheduses: enamiku kasvatajate jaoks olid asenduskodu lapsed kui oma lapsed, teised jälle iseloomustasid seda kui sõbra – või töösuhet. Tamm (2007) uuris oma bakalaureusetöö raames laste ja usalduskasvatajate lähisuhete kvaliteeti ja leidis, et nende vahel on välja kujunenud lähisuhted ja lapsed otsivad kasvatajate juurest turvalisust. Samas leidis ta, et võrreldes lasteaiaõpetajate suhteid lastega, on usalduskasvatajate ja lastekodus elavate laste suhted soojuse – külmuse dimensioonil madalamad. Babina (2008) uuris lastekodulaste emotsioonide esinemissagedust pedagoogilise personali hinnangul ja leidis, et laste kõige sagedamini esinevateks emotsioonideks olid rõõm ja huvi. Ta tegi järelduse, et lastel on tavaliselt suhteliselt positiivne meeleolu ja selle aluseks on hooldajate ja laste vahelised emotsionaalsed lähisuhted.

Sõnade assotsiatiivse ja konnotatiivse tähenduse uurimine

Keeleväljenditel on tähendus. Tähendus on lingvistiline kategooria, mis on seoses maailmaga ja inimese psüühikaga (Tenjes, 2010). Igapäevases suhtluses esineb ikka olukordi, kus tuleb küsida mida inimene öelduga mõtles, sest sõnade tähendused võivad inimestel erineda (Catania, 1992).

Tenjes (2010) on märkinud, et sõna assotsiatiivne tähendus kirjeldab selle kindlaid mentaalseid seoseid, mis ei põhine niivõrd lingvistilisel, kuivõrd kokkupuutumisel reaalmaailma kogemustega. Ta leidis ka, et assotsiatiivne tähendus varieerub koos inimese kogemustega.

Assotsiatsioone kasutatakse sõnadevaheliste seoste uurimiseks. Assotsiatsioonikatsete olemus seisneb selles, et uuritav peab talle esitatud stiimulsõnale vastama esimesena meelde tuleva sõnaga. Kui uuritavale on jäetud vastuse suhtes täielik vabadus, on tegemist „vabade assotsiatsioonidega“, mis annavad kõige rohkem informatsiooni sõnade spontaansete seoste kohta uuritaval. Lähtutakse oletusest, et kui stiimulsõnade arv on küllalt suur ja katseisik vastab neile esimesena meeldetuleva sõnaga, siis peegeldub vastussõnades uuritavale spetsiifiliselt omane tunnetus, kõne kogemus ja individuaalne teadvus (Toim, 1982).

Kõiv (2000a) on uurinud perekonnaga seonduvate sõnade *perekond*, *ema* ja *isa* tähendusi assotsiatsioonide abil käitumishälvetega erikooli ja tavakooli õpilastel. Uurimusest selgus, et stiimulsõnaga *perekond* seostasid tavakooli õpilased eelkõige tervikliku harmoonilise pere aspekte nagu *vanemad*, *lapsed* ja *sõprus* ning erikooli õpilased seostasid seda sagedamini

sõnaga *suur*. Uuritavat sõna *ema* seostasid tavakooli lapsed rohkem sõnaga *kodu* ning erikooli õpilased sagedamini vastussõnaga *vanaema*. Stiimulsõnale *isa* vastasid tavakooli õpilased rohkem vastussõnadega *perekond* ja *kodu* ning erikooli lapsed seostasid seda sagedamini sõnaga *kuri*. Kõiv (2000a) järeldas oma uurimuses, et eri – ja tavakooli õpilastel olid perega seotud sõnade tähendus erinev, viidates sellele, et lapsed tunnetavad ja teadvustavad erinevalt peret kui tervikut ja vanemate rolle selles.

Tenjes (2010) on märkinud, et sõna konnotatiivne tähendus ehk konnotatsioon on reaalse maailma väärtus, millega kõneleja seostab väljendi. Ta lisab, et rääkides konnotatsioonist, räägime tegelikult reaalse maailma kogemusest, mis assotsieerub väljendiga (konnotatsiooniga), kui me kasutame või kuuleme seda väljendit. Pajusalu (2009) leiab, et konnotatsiooniks peetakse kas igasugust hinnangulist ja emotsionaalset tähenduskomponenti või mõnes käsitluses ka ainult teatud olukorras ja teatud kõnelejatel tekkivaid emotsionaalseid lisakomponente, mis ei kuulu sõna üldtunnustatud tähendusse. Konnotatsioonid võivad vastavalt kultuurile, ajalooajaperioodidele või inimese kogemustele tähelepanuväärselt palju varieeruda (Tenjes, 2010).

Mõiste kaasnevad ehk konnotatiivset tähendust uuritakse semantilise diferentsiaaliga. Semantiline diferentsiaal on meetod hoiakute uurimiseks ning mõistete tähenduste väljaselgitamiseks. Tähendus, mida uuritakse, ei ole mõiste omadus, vaid uuritavate reageering antud mõistele. Tähendused on ühe ja sama mõiste kohta erinevatel inimestel niivõrd erinevad, kuivõrd on erinevad nende kogemused ja kontekstid, milles neil selle mõiste kohta tähendus tekkis. Semantiline diferentsiaal mõõdabki mõiste kaasnevad ehk konnotatiivset (emotsionaal – hinnangulist) tähendust bipolaarsel omadussõnadest koosneval dimensioonil. Hinnates mingi mõiste tähendust bipolaarsete skaalade süsteemis projekteerib vastaja mõiste tähendus oma suhtumise (Realo, 1992).

Realo (1992) uuris mõiste *kodu* tähendusi õpilastel ja õpetajatel, kasutades selleks semantilise diferentsiaali skaalasid. Ta leidis, et mõiste *kodu* tähendus mõlemale grupile on iseloomustatav eelkõige sõnadega *hea, ilus, väärtuslik, õnnelik, meeldiv, kena* ning ka negatiivsete omadustega nagu *nõrk* ja *määrdunud*.

Mõiste *kodu* konnotatiivset tähendust on uurinud ka Kõiv (2000b). Kõiv kasutas semantilist diferentsiaali, et uurida mõiste *kodu* tähendust käitumishälvetega erikooli ja tavakooli õpilaste jaoks ning leidis, et kahel erineval uurimiskontingendil oli väga sarnane arusaam ja ettekujutus uuritavast mõistest. Erinevused ilmnesisid kahe skaala osas – käitumishälvetega erikooli õpilased pidasid kodu *punasemaks* ja *sõjakamaks* võrreldes tavakooli uuritavate arvamusega.

Semantilise diferentsiaali bipolaarseid skaalasid on kasutatud ka selleks, et uurida eripedagoogika üliõpilaste tähendusi õpiraskustega seonduvate terminite kohta (Lellep, 2012) ja õdede suhtumist dementsetesse patsientidesse (Norbergh et al., 2006). Viimase uurimuse autorid (Norbergh et al., 2006) liigatasid semantilise diferentsiaali skaalad nelja dimensiooni, milleks olid eetilisus, võime kogeda, võime sotsiaalseteks interaktsioonideks ja võime mõista. Semantilise diferentsiaali loojad aga taandavad bipolaarsete skaalade tähendusruumi kolmele põhidimensioonile: hinnang, jõud ja aktiivsus (Osgood, Suci & Tannenbaum, 1957).

Hüpoteeside püstitamine

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida perekonnaga seonduvate sõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* tähendust asenduskodus elavatel lastel võrrelduna kontrollgrupi lastega.

Rygaard (2016) on märkinud, et “*ema*” – mõiste kujundamiseks peab lapsel olema stabiilne *ema* – kogemus. Asenduskodus elavatel lastel on aga suhted oma vanematega kas osaliselt või täielikult katkenud.

Tuginedes Kõivu (2000a) tööle, milles uuriti perekonnaga seonduvate sõnade *perekond*, *ema* ja *isa* tähendusi assotsiatsioonide abil käitumishälvetega erikooli ja tavakooli õpilastel ning leiti, et kahe uurimisgrupi lapsed tunnetavad ja teadvustavad erinevalt peret kui tervikut ja vanemate rolle selles, püstitatakse hüpotees:

- Asenduskodus elavate laste jaoks assotsieeruvad perekonnaga seonduvad sõnad *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* tähenduselt negatiivsemate sõnadega kui kontrollgrupil.

Tuginedes Realo (1992) uurimusele, kus uuriti mõiste *kodu* tähendusi õpilastel ja õpetajatel, kasutades selleks semantilise diferentsiaali skaalasid ja Kõivu (2000b) uurimusele, kus uuriti mõiste *kodu* konnotatiivset tähendust käitumishälvetega erikooli ja tavakooli õpilaste jaoks, püstitatakse teine hüpotees:

- Asenduskodus elavate laste jaoks on perekonnaga seonduvate sõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* konnotatiivne tähendus semantilise diferentsiaali skaaladel negatiivsem kui kontrollgrupil.

Metoodika

Uurimuse läbi viimiseks kasutati kvantitatiivset lähenemisviisi. Kvantitatiivse suundumusega uurimuse funktsiooniks on otsida ja luua vorme avastatud tegelikkuse fenomenidele ning tegelikkuses tunnetatud nähtuste vormistamine (Õunapuu, 2012). Andmete kogumiseks kasutati mugavusvalimit (Õunapuu, 2012).

Uuritavad

Uurimuses osalesid 24 asenduskodudes elavat last (Tabel 1). Uuritavate sooline jaotuvus oli 10 tüdrukut ja 14 poissi. Laste vanus varieerus 8 – 16 eluaastani. Asenduskodu lapsed leiti uuringusse ühest Kesk – Eesti ja kahest Lõuna – Eesti asenduskodust. Kesk – Eesti asenduskodust osales antud uurimuses 9 last, ühest Lõuna – Eesti asenduskodust samuti 9 ja teisest 6 last.

Tabel 1. *Asenduskodus elavate laste sooline ja vanuseline jaotumine.*

	8 - a.	9 - a.	10 - a.	11 - a.	12 - a.	13 - a.	14 - a.	16 - a.
Tüdruk		1	1	1	2	2	3	
Poiss	1	2	2	1	1	2	3	2

Kontrollgruppi leiti lapsed ühest Kesk - Eesti keskkoolist. Selle moodustamisel kasutati sobitatud paaride meetodit. Sobitatud paaride moodustamise kriteeriume oli kolm: vanus, sugu ja koht, kus laps elas. Kontrollgrupi moodustas kahekordne arv uuritavaid võrreldes asenduskodus elavate lastega. Seega kuulusid kontrollgrupi 48 last – 20 tüdrukut ja 28 poissi vanuses 8 – 16 eluaastat (Tabel 2). Kontrollgruppi kuuluvad lapsed ei tohtinud elada asenduskodus. Seda uuriti suuliselt laste õpetajatelt. Antud uurimuse valimi suurus oli 72 uuritavat.

Tabel 2. *Kontrollgrupi laste sooline ja vanuseline jaotumine.*

	8 - a.	9 - a.	10 - a.	11 - a.	12 - a.	13 - a.	14 - a.	16 - a.
Tüdruk		2	2	2	4	4	6	
Poiss	2	4	4	2	2	4	6	4

Mõõtevahendid

Käesolevas bakalaureusetöös kasutati kahte uurimisinstrumenti, assotsiatsioonitesti ja semantilist diferentsiaali, mida järgnevalt lähemalt kirjeldatakse.

Assotsiatsioonitest. Assotsiatsioonikatsete olemus seisneb selles, et uuritav peab talle esitatud stiimulsõnale vastama esimesena meelde tuleva sõnaga. Lähtutakse oletusest, et kui stiimulsõnade arv on küllalt suur ja katseisik vastab neile esimesena meeldetuleva sõnaga, siis peegeldub vastussõnades uuritavale spetsiifiliselt omane tunnetus, kõne kogemus ja individuaalne teadvus (Toim, 1982). Eelnevale tuginedes leidsid töö autor ja juhendaja K. Kõiv, et assotsiatsioonitest on sobiv mõõtevahend perekonnaga seonduvate sõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* tähenduste uurimiseks asenduskodu ja kontrollgrupi lastel.

Andmete kogumiseks kasutati assotsiatsioonitesti (Toim, 1987). Uurimuses kasutatav test koosnes kokku 24 sõnast (Lisa 1). Nendest 4 olid käesolevas bakalaureusetöös uuritavad sõnad *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu*. Täitesõnadena kasutati Kent – Rosanoffi assotsiatsioonikatse lühendatud töötlemisvarianti I (Toim, 1987), mis koosnes 20 stiimulsõnast. Nende hulgas oli 10 omadus – ja 10 nimisõna ning kõik stiimulid olid ühetähenduslikult inglise keelest eesti keelde tõlgitud (Toim, 1987). Uuritavad sõnad paigutati täitesõnade vahele juhuslikus järjekorras.

Test viidi läbi kirjalikult. Assotsiatsioonitest täideti järgneva standardse instruksiooni järgi: lugeda sõna ja vastata sellele võimalikult kiiresti esimese meeldetuleva sõnaga; vastamisel pidada kinni sõnade järjekorrast (Toim, 1987).

Semantiline diferentsiaal. Semantiline diferentsiaal mõõdab mõiste kaasnevat ehk konnotatiivset (emotsionaal – hinnangulist) tähendust. Semantiline diferentsiaal mõõdab mõiste tähendust bipolaarsel omadussõnadest koosneval dimensioonil (Osgood et al., 1957).

Teise uurimismeetodina kasutati antud uurimuses semantilist diferentsiaali (Lisa 2), et uurida perekonnaga seonduvate mõistete *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* konnotatiivset tähendust asenduskodus elavate ja kontrollgrupi laste jaoks. Selleks kasutati 39 – st vastandlikest omadussõnade paaridest koosnevaid 7 – punktilisi (-3 kuni +3) semantilise diferentsiaali skaalasid, mis leidsid kasutamist Kõivu (2000b) uurimuses.

Protseduur

Töö empiiriline osa teostati kõigepealt asenduskodudes. Esmalt küsiti juhatajatelt nõusolek uurimuse läbi viimiseks, kes seejärel informeerisid kasvatajaid ja lapsi. Uuringus osalesid asenduskodus elavad lapsed, kes sellega vabatahtlikult nõus olid. Uuriija poolne tingimus oli, et osaleda saavad need lapsed, kes juba lugeda ja kirjutada oskavad, sest see oli testide täitmiseks oluline. Asenduskodu lastega viidi küsitlus läbi asenduskodu ruumides.

Kontrollgrupi moodustamiseks pöördus töö autor ühe Kesk – Eesti kooli õpetaja poole, kes küsis õppealajuhatajalt nõusoleku küsitluse läbi viimiseks ja aitas leida töös uuritavate kriteeriumitele vastavad lapsed. Enne uurimuse läbi viimist informeeriti ka lapsevanemaid ning osalesid vaid need lapsed, kes sellega nõus olid. Kontrollgrupi lastega viis töö autor küsitluse läbi kooli ruumides.

Kõikidele uurimusega seotud lastele ja täiskasvanutele selgitati, et uuringus osalemine on vabatahtlik ja anonüümne ning üldistatud tulemusi kasutatakse vaid teaduslikel eesmärkidel autori bakalaureusetöös.

Esmalt viidi uuritavatega läbi sõna – assotsiatsiooni test. Enne testi sooritamist nimetati lastele ka 4 näitesõna. Seejärel täideti semantilise diferentsiaali test.

Sõna – assotsiatsiooni testi andmetöötluseks sisestati uuritavate stiimulsõnade *ema, isa, pere* ja *kodu* vastussõnad Exceli tabelisse ja arvutati nende esinemissagedus protsentides uuritavas grupis. Kahe uurimisgrupi protsentide vaheliste statistiliselt oluliste leidmiseks kasutati χ^2 testi.

Semantilise diferentsiaali andmete analüüsimiseks kasutati samuti Exceli programmi. Kõikide uuritavate üksikvastuste väärtused skaaladel kanti tabelisse. Seejärel kasutati t-testi (Two-Sample Assuming Unequal Variances), et leida mõlema uurimisgrupi skaalade aritmeetilised keskmised ning t – statistiku väärtus ja olulisuse nivoo kahe grupi aritmeetiliste keskmiste vahel.

Tulemused

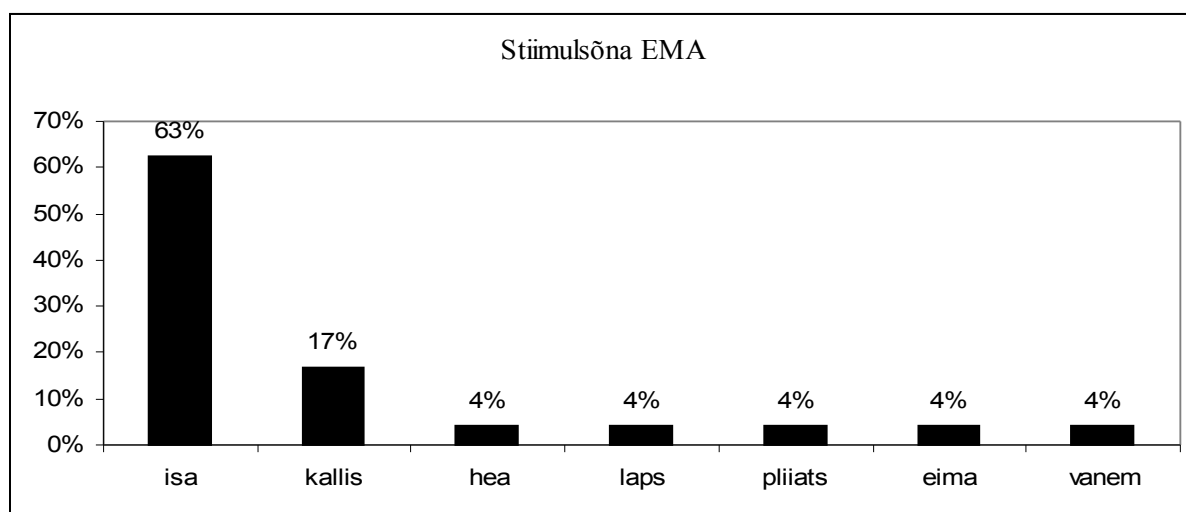
Assotsiatsioonitesti tulemused

Asenduskodu ja kontrollgrupi lastega läbi viidud assotsiatsioonitesti andmete töötleses arvutati uuritavate stiimulsõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* kõikide vastussõnade esinemissagedus protsentides ning χ^2 - väärtused ja p – väärtused.

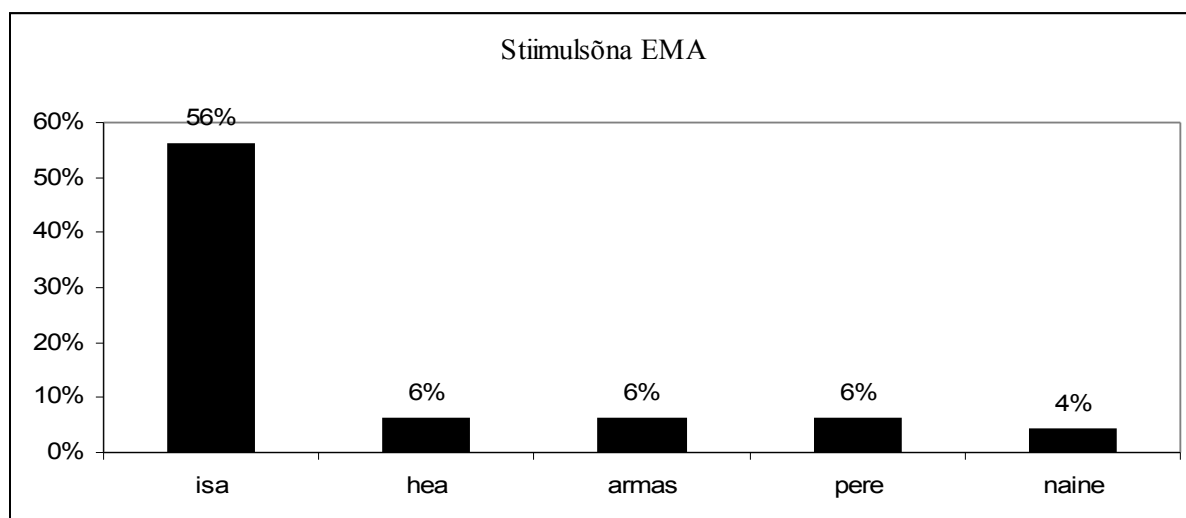
Stiimulsõna *ema* mõlema uurimisgrupi kõik vastussõnad on välja toodud Lisa 3. Uuritavat sõna *ema* (Joonis 1) seostasid asenduskodus elavad lapsed sagedamini sõnadega *isa* (63%) ja *kallis* (17%). Stiimulsõnale vastati ka sõnadega *hea*, *laps*, *pliiats*, *eima* ja *vanem* (kõikide esinemissagedus 4%). Kontrollgrupi lastel assotsieerus stiimulsõnaga *ema* (Joonis 2) kõige sagedamini vastussõna *isa* (56%). Uuritavat sõna seostati ka vastussõnadega *hea*, *armas* ja *pere* (esinemissagedused 6%) ning *naine* (4%).

Statistiliselt oluline erinevus ilmnas kahe grupi vahel ainult stiimulsõna *ema* vastussõnas *kallis*, mille esinemissagedus oli asenduskodu lastel 17% ja kontrollgrupil 0% ($\chi^2=5,59$; $p<0.03$).

Seega seostasid mõlemad uurimisgrupid stiimulsõnaga *ema* kõige sagedamini vastussõnaga *isa*. Asenduskodus elavad lapsed seostasid ka uuritavat sõna *ema* tähenduselt positiivsete sõnadega nagu *kallis* ja *hea*. Kontrollgrupi lastel esinesid tähenduselt positiivsete vastustena sõnad *hea* ja *armas*. Ebaadekvaatseks vastuseks võib pidada asenduskodu grupis esinenud vastussõna *eima*.

Joonis 1. Assotsiatsioonitesti primaarvastused asenduskodu lastel stiimulsõna EMA puhul.

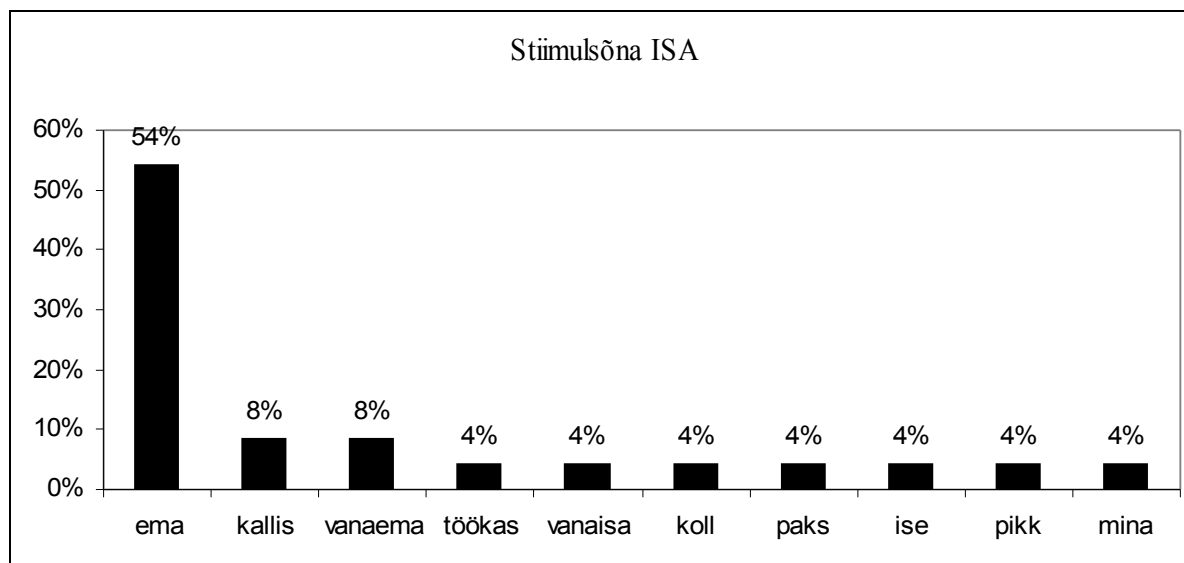

Joonis 2. Assotsiatsioonitesti primaarvastused kontrollgrupi lastel stiimulsõna EMA puhul.

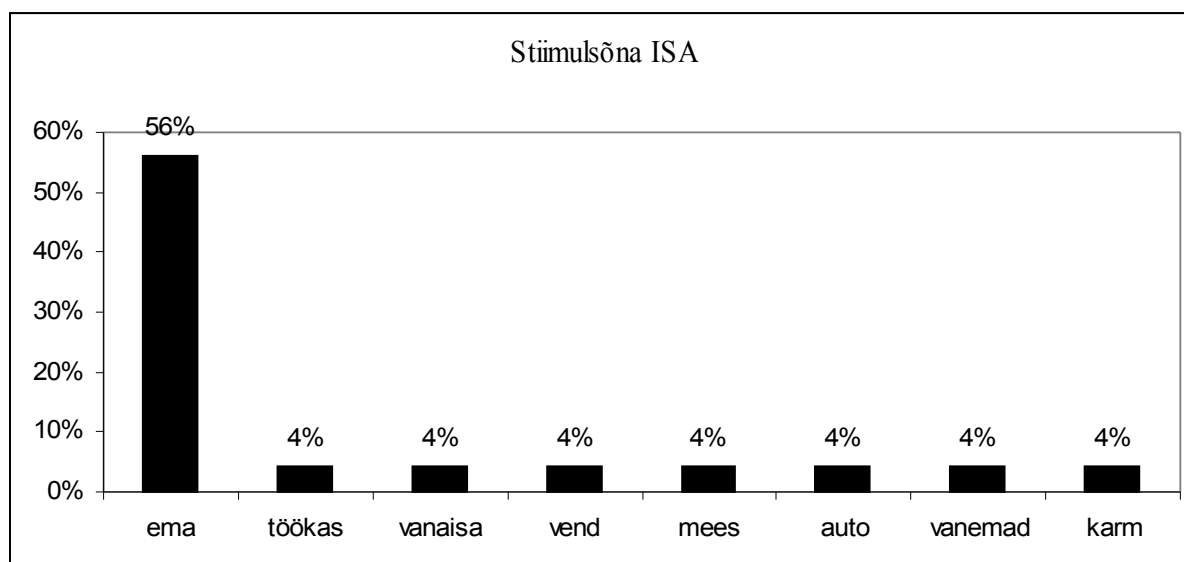
Uuritava stiimuli *isa* kõik vastussõnad on välja toodud Lisa 4. Stiimulsõnale *isa* (Joonis 3) vastasid asenduskodus elavad lapsed kõige sagedamini sõnaga *ema* (54%). Uuritava sõnaga seostati sageli ka vastussõnu *kallis* (8%) ja *vanaema* (8%). Asenduskodu lastele seostusid stiimulsõnaga *isa* ka vastussõnad *töökas*, *vanaisa*, *koll*, *paks*, *ise*, *pikk* ja *mina* (kõikide esinemissagedus 4%). Kontrollgrupil assotsieerus stiimulsõnaga *isa* (Joonis 4) kõige sagedamini sõna *ema* (56%). Uuritavale stiimulile vastati ka sõnadega *töökas*, *vanaisa*, *vend*, *mees*, *auto*, *vanemad* ja *karm* (esinemissagedus 4%).

Statistiliselt olulisi erinevusi asenduskodus elavate ja kontrollgrupi laste vastussõnades stiimulsõnale *isa* ei esinenud.

Kõige sagedamini seostasid kahte uurimisgruppi kuuluvad lapsed stiimulsõnaga *isa* vastussõna *ema*. Asenduskodu lapsed seostasid sõna *isa* tähenduselt positiivse sõnaga *kallis*. Mõlemal grupil seostus stiimulsõnaga *isa* ka vastussõna *töökas*. Asenduskodu lapsed seostasid uuritavat stiimulit ka negatiivse sõnaga *koll* ning kontrollgrupi lapsed negatiivse sõnaga *karm*.

Joonis 3. Assotsiatsioonitesti primaarvastused asenduskodu lastel stiimulsõna ISA puhul.

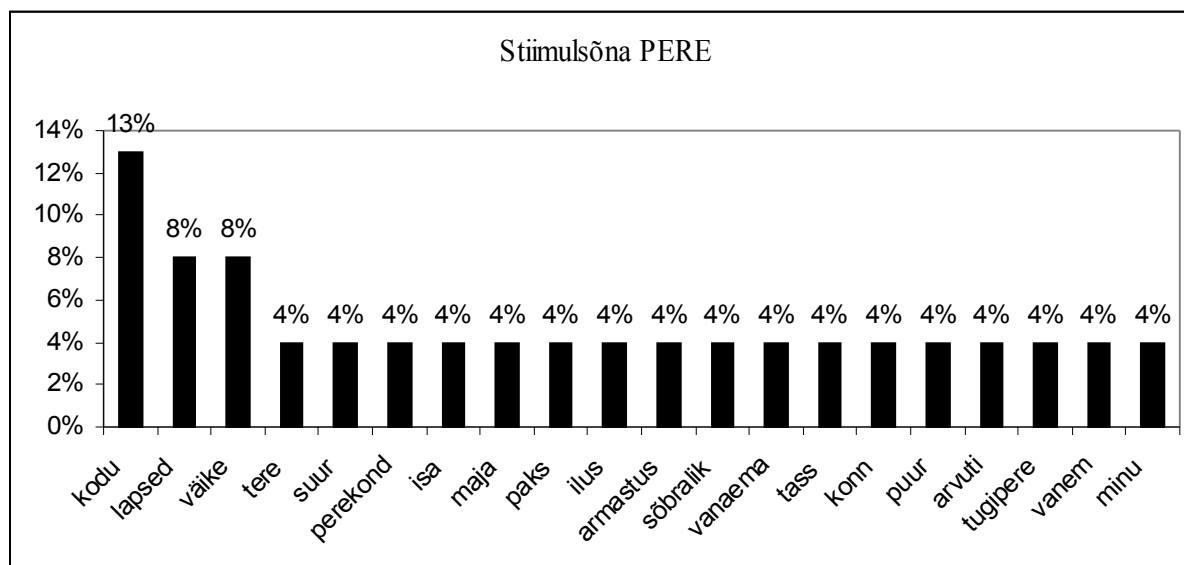

Joonis 4. Assotsiatsioonitesti primaarvastused kontrollgrupi lastel stiimulsõna ISA puhul.

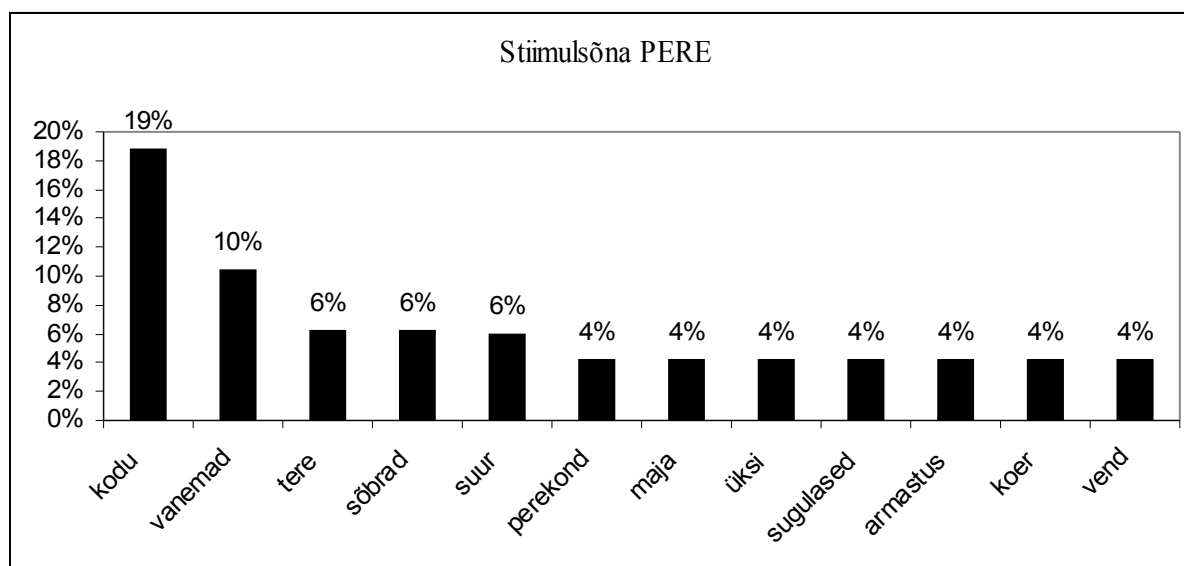
Stiimulsõna *pere* kõik vastussõnad mõlemal uurimisgrupil on välja toodud Lisa 5. Sõnaga *pere* (Joonis 5) assotsieerus asenduskodus elavatel lastel kõige sagedamini vastussõna *kodu* (13%). Uuritavat sõna seostati sageli ka sõnadega *lapsed* ja *väike* (8%). Veel vastati sõnale *pere* sõnadega *tere*, *suur*, *perekond*, *isa*, *maja*, *paks*, *ilus*, *armastus*, *sõbralik*, *vanaema*, *tass*, *konn*, *puur*, *arvuti*, *tugipere*, *vanem* ja *minu* (esinemissagedused 4%). Kontrollgrupi lapsed (Joonis 6) seostasid stiimulsõnaga *pere* kõige sagedamini sõna *kodu* (19%). Sageli seostati stiimulit ka vastussõnaga *vanemad* (10%). Veel esinesid kontrollgrupi laste vastustena sõnad *tere*, *sõbrad* ja *suur* (6%) ning *perekond*, *maja*, *üksi*, *sugulased*, *armastus*, *koer* ja *vend* (4%).

Statistiliselt olulisi erinevusi asenduskodus elavate ja kontrollgrupi laste vastussõnades stiimulsõnale *pere* ei esinenud.

Seega seostasid mõlemad uurimisgrupid stiimulsõna *pere* kõige sagedamini sõnaga *kodu*. Asenduskodu lapsed seostasid uuritavat sõna tähenduselt positiivsete sõnadega nagu *ilus*, *armastus* ja *sõbralik*. Kontrollgrupil esines selgelt positiivse vastusena *armastus*. *Pere* seostati ka selle liikmetega. Asenduskodu laste puhul sõnadega *lapsed*, *perekond*, *isa*, *vanaema*, *tugipere* ja *vanem*. Kontrollgrupi puhul sõnadega *vanemad*, *perekond*, *sugulased* ja *vend*, aga ka sõnaga *sõbrad*. Tähenduselt negatiivsete vastussõnadena esines asenduskodu laste puhul sõna *puur* ja kontrollgrupil sõna *üks*.

Joonis 5. Assotsiatsioonitesti primaarvastused asenduskodu lastel stiimulsõna PERE puhul.

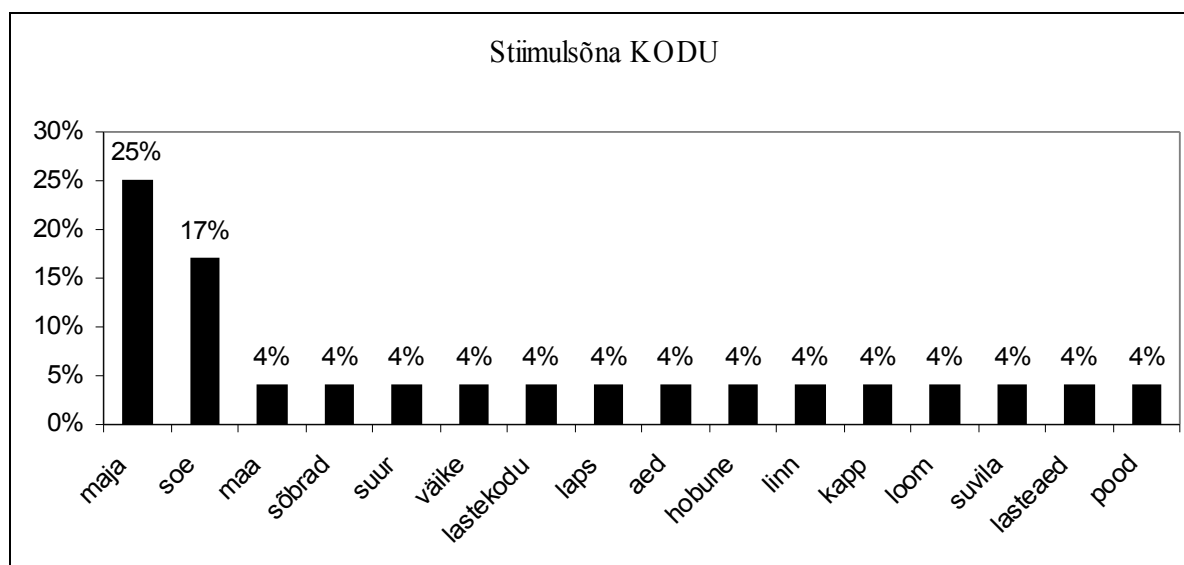

Joonis 6. Assotsiatsioonitesti primaarvastused kontrollgrupi lastel stiimulsõna PERE puhul.

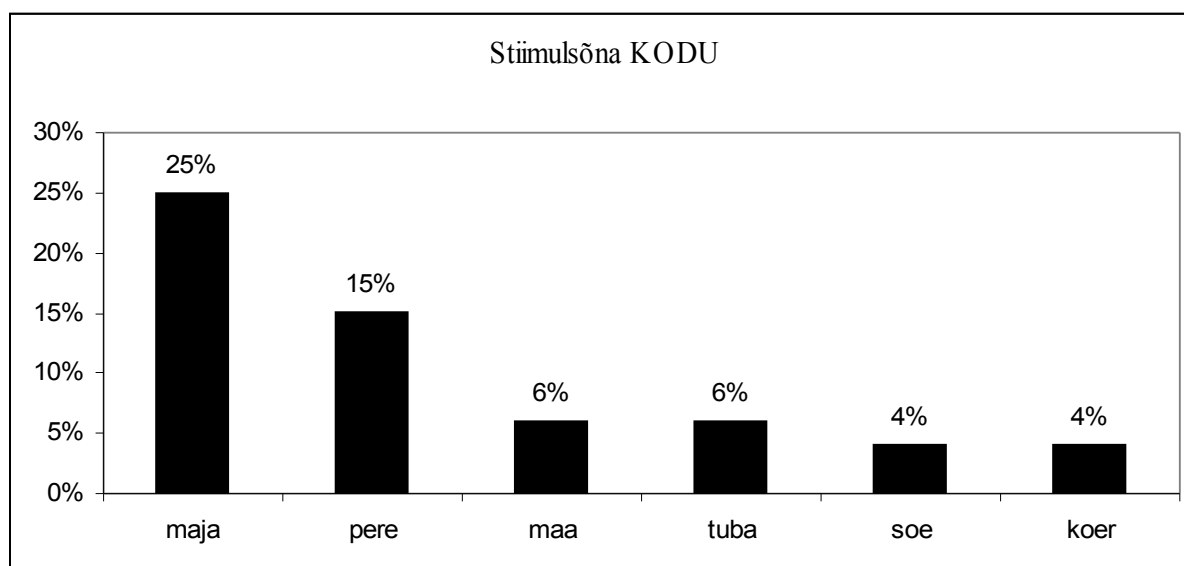
Stiimulsõna *kodu* kõik vastussõnad asenduskodu ja kontrollgrupi lastel on välja toodud Lisa 6. Uuritavale stiimulsõnale *kodu* (Joonis 7) vastasid asenduskodu lapsed kõige sagedamini sõnaga *maja* (25%). Esinemissageduselt oli teisel kohal vastussõna *soe* (17%). Veel seostasid asenduskodu lapsed stiimulsõna *kodu* sõnadega *maa*, *sõbrad*, *suur*, *väike*, *lastekodu*, *laps*, *aed*, *hobune*, *linn*, *kapp*, *loom*, *suvila*, *lasteaed* ja *pood* (esinemissagedus 4%). Kontrollgrupile assotsieerus stiimulsõna *kodu* (Joonis 8) kõige sagedamini sõnaga *maja* (25%). Veel esines vastussõnana sageli sõna *pere* (15%). Kontrollgrupi lapsed seostasid stiimuliga *kodu* ka vastussõnu *maa* ja *tuba* (6%) ning *soe* ja *koer* (4%).

Statistiliselt olulisi erinevusi asenduskodus elavate ja kontrollgrupi laste vastussõnades stiimulsõnale *kodu* ei esinenud.

Nii asenduskodus elavad kui ka kontrollgrupi lapsed seostasid stiimulsõna *kodu* kõige rohkem sõnaga *maja*. Tähenduselt positiivse vastusena esines mõlemal uurimisgrupil sõna *soe*. Stiimulsõnaga *kodu* seostasid asenduskodu lapsed isikut märkivate sõnadena *sõpru* ja *last* ning kontrollgrupi lapsed *pere*.

Joonis 7. Assotsiatsioonitesti primaarvastused asenduskodu lastel stiimulsõna KODU puhul.

Joonis 8. Assotsiatsioonitesti primaarvastused kontrollgrupi lastel stiimulsõna KODU puhul.

Asenduskodu ja kontrollgrupi lastega läbi viidud assotsiatsioonitesti andmete töötlemisel selgus, et stiimulsõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* vastussõnades ilmnes kahe grupi vahel ainult üks statistiliselt oluline erinevus. Selleks oli stiimulsõna *ema* vastussõnas *kallis*, mille esinemissagedus oli asenduskodu lastel 17% ja kontrollgrupil 0% ($\chi^2=5,59$; $p<0.03$). Uuritavate stiimulsõnade kõige sagedamini esinevad vastused olid mõlemal uurimisgrupil samad. Stiimulsõna *ema* seostasid mõlemad grupid kõige sagedamini sõnaga *isa*, uuritavat sõna *isa* vastussõnaga *ema*, stiimulsõna *pere* sõnaga *kodu* ja uuritavat stiimulit *kodu* sõnaga *maja*.

Semantilise diferentsiaali tulemused

Semantilise diferentsiaaliga hindasid uuritavad mõisteid *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu*. Iga mõiste puhul anti hinnang 39 - l bipolaarsel skaalal. Semantilise diferentsiaali mõõtevahendiga saadud andmete andmetöötluses leiti kahe uurimisgrupi skaalade aritmeetiliselt keskmised (M_a - asenduskodu lapsed, M - kontrollgrupi lapsed) ning statistiliselt olulised erinevused kasutades Studenti t - kriteeriumit (t - väärtus ja p - väärtus) mõistete *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* kohta.

Uurimistulemused näitasid, et mõiste *ema* osas (Tabel 3 ja Lisa 7) ilmnesid kahel uurimisgrupil 39 – st viiel skaalal statistiliselt olulised ja kuuel skaalal statistiliselt väga olulised erinevused. Asenduskodus elavate laste aritmeetiliste keskmiste skoorid olid kontrollgrupiga võrreldes negatiivsemad skaaladel *ilus – inetu* ($M_a=-0,87$; $M=-2,12$), *meeldiv*

– *ebameeldiv* ($M_a=-1,37$; $M=-2,44$), *rikas - vaene* ($M_a=-0,04$; $M=-1,27$), *südamlik - ükskõikne* ($M_a=-0,25$; $M=-2,19$), *korrapärane – kaootiline* ($M_a=-1$; $M=-2,1$), *täpne – umbmäärane* ($M_a=-0,46$; $M=-1,73$), *hea – halb* ($M_a=-1,12$; $M=-2,19$), *väärtuslik – väärtusetu* ($M_a=-1,5$; $M=-2,46$), *heasüdamlik - õel* ($M_a=-1,58$; $M=-2,35$), *õnnelik - õnnetu* ($M_a=-0,83$; $M=-2$). Skaalal *kärrarikas – vaikne* oli asenduskodu laste aritmeetiline keskmine kõrgem ($M_a=1,38$; $M=0,42$), pidades mõistet vaiksemaks.

Seega asenduskodus elavad lapsed pidasid kontrollgrupiga võrreldes mõistet *ema* inetumaks, *ebameeldivamaks*, *vaesemaks*, *ükskõiksemaks*, *kaootilisemaks*, *umbmäärasemaks*, *halvemaks*, *väärtusetumaks*, *õelamaks*, *õnnetumaks* ja *vaiksemaks*.

Tabel 3. Semantilise diferentsiaali aritmeetilised keskmised, mõiste EMA statistiliselt olulised tulemused

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
ilus - inetu	-0,87	-2,12	1,7	0,01**
meeldiv - ebameeldiv	-1,37	-2,44	1,7	0,01**
rikas - vaene	-0,04	-1,27	1,69	0,01**
südamlik - ükskõikne	-0,25	-2,19	1,7	0,01**
korrapärane - kaootiline	-1	-2,1	1,7	0,01**
täpne - umbmäärane	-0,46	-1,73	1,7	0,01**
hea - halb	-1,12	-2,19	1,69	0,02*
väärtuslik - väärtusetu	-1,5	-2,46	1,7	0,02*
heasüdamlik - õel	-1,58	-2,35	1,7	0,05*
kärrarikas - vaikne	1,38	0,42	1,68	0,03*
õnnelik - õnnetu	-0,83	-2	1,7	0,02*

Märkused. M - mean, aritmeetiline keskmine

** - statistiliselt väga oluline tulemus

* - statistiliselt oluline tulemus

Mõiste *isa* kaasneva tähenduse uurimine näitas, et kahel uurimisgrupil esinesid statistiliselt olulised erinevused seitsmel bipolaarsel skaalal (Tabel 4 ja Lisa 8). Asenduskodu laste aritmeetiliste keskmiste skoorid olid negatiivsemad skaaladel *väärtuslik – väärtusetu* ($M_a=-1,25$; $M=-2,29$), *õnnelik – õnnetu* ($M_a=-0,92$; $M=-1,96$), *julge – arg* ($M_a=-1,5$; $M=-2,42$), *rikas - vaene* ($M_a=-0,58$; $M=-1,5$), *täpne – umbmäärane* ($M_a=-0,83$; $M=-1,75$). Skaalal *kuum – külm* ($M_a=-1,25$; $M=-0,52$) pidasid nad mõistet *isa* kuumemaks. Kontrollgrupi laste aritmeetilise keskmise skoor oli negatiivsem skaalal *sõjakas - rahumeelne* ($M=-0,44$; $M_a=0,63$).

Seega oli asenduskodu laste arvates mõiste *isa* väärtusetum, õnnetum, arglikum, vaesem, kuumem ja umbmäärasem kui kontrollgrupil. Kontrollgrupi arvates oli aga mõiste *isa* sõjakam.

Tabel 4. *Semantilise diferentsiaali aritmeetilised keskmised, mõiste ISA statistiliselt olulised tulemused*

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
väärtuslik - väärtusetu	-1,25	-2,29	1,7	0,0 2*
õnnelik - õnnetu	-0,92	-1,96	1,7	0,0 2*
sõjakas - rahumeelne	0,63	-0,44	1,68	0,0 3*
julge - arg	-1,5	-2,42	1,7	0,0 4*
rikas - vaene	-0,58	-1,5	1,7	0,0 5*
kuum - külm	-1,25	-0,52	1,69	0,0 3*
täpne - umbmäärane	-0,83	-1,75	1,69	0,0 5*

Märkused. M - mean, aritmeetiline keskmine

** - statistiliselt väga oluline tulemus

* - statistiliselt oluline tulemus

Mõiste *pere* konnotatiivses tähenduses esinesid kahel uuritava grupil statistiliselt väga olulised tulemused kolmel skaalal ja statistiliselt olulised tulemused kaheksal skaalal (Tabel 5 ja Lisa 9). Asenduskodu laste aritmeetiliste keskmiste skoorid olid negatiivsemad skaaladel *heasüdamlik - õel* ($M_a = -1,42$; $M = -2,48$), *meeldiv - ebameeldiv* ($M_a = -1,37$; $M = -2,5$), *rikas - vaene* ($M_a = -0,33$; $M = -1,69$), *hea - halb* ($M_a = -1,67$; $M = -2,62$), *tugev - nõrk* ($M_a = -0,96$; $M = -2,02$), *väärtuslik - väärtusetu* ($M_a = -1,71$; $M = -2,56$), *õnnelik - õnnetu* ($M_a = -1,46$; $M = -2,44$), *südamlik - ükskõikne* ($M_a = -1,29$; $M = -2,25$), *täpne - umbmäärane* ($M_a = -0,75$; $M = -1,73$). Võrreldes sobitatud paarilistega pidasid nad mõistet *pere* ka skaalal *suur - väike* ($M_a = -0,42$; $M = -1,56$) väiksemaks ja skaalal *kiire - aeglane* ($M_a = -0,67$; $M = -1,67$) aeglasemaks.

Seega selgus andmete analüüsist, et asenduskodu lapsed pidasid kontrollgrupiga võrreldes mõistet *pere* õelamaks, ebameeldivamaks, vaesemaks, halvemaks, nõrgemaks, väärtusetumaks, õnnetumaks, ükskõiksemaks, umbmäärasemaks, väiksemaks ja aeglasemaks.

Tabel 5. Semantilise diferentsiaali aritmeetilised keskmised, mõiste PERE statistiliselt olulised tulemused

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
heasüdamlik - õel	-1,42	-2,48	1,7	0,01* *
meeldiv - ebameeldiv	-1,37	-2,5	1,7	0,01* *
rikas - vaene	-0,33	-1,69	1,69	0,01* *
hea - halb	-1,67	-2,62	1,71	0,03*
suur - väike	-0,42	-1,56	1,7	0,04*
tugev - nõrk	-0,96	-2,02	1,7	0,04*
väärtuslik - väärtusetu	-1,71	-2,56	1,7	0,05*
õnnelik - õnnetu	-1,46	-2,44	1,71	0,03*
kiire - aeglane	-0,67	-1,67	1,7	0,05*
südamlik - ükskõikne	-1,29	-2,25	1,7	0,03*
täpne - umbmäärane	-0,75	-1,73	1,69	0,04*

Märkused. M - mean, aritmeetiline keskmine

** - statistiliselt väga oluline tulemus

* - statistiliselt oluline tulemus

Perekonnaga seonduva mõiste *kodu* tähenduste uurimine bipolaarsetel skaaladel näitas kahel erineval uurimiskontingendil statistiliselt väga olulisi tulemusi kolmel ja statistiliselt olulisi tulemusi kuuel hinnanguskaalal (Tabel 6 ja Lisa 10). Asenduskodu laste suhtumine mõiste *kodu* tähenduste uurimisel oli negatiivsem skaaladel *väärtuslik – väärtusetu* ($M_a=-1,25$; $M=-2,67$), *heasüdamlik - õel* ($M_a=-0,62$; $M=-1,92$), *meeldiv – ebameeldiv* ($M_a=-1,37$; $M=-2,48$), *hea – halb* ($M_a=-1,62$; $M=-2,65$), *ilus – inetu* ($M_a=-1,5$; $M=-2,46$), *õnnelik – õnnetu* ($M_a=-1$; $M=-2,17$) ja *kena – kole* ($M_a=-1,42$; $M=-2,33$). Samuti pidasid nad mõistet *kodu* skaalal *suur - väike* ($M_a=-1,21$; $M=-2,35$) väiksemaks ja skaalal *sügav – madal* ($M_a=0,04$; $M=-0,81$) madalamaks.

Asenduskodu laste arvates oli mõiste *kodu* kontrollgrupiga võrreldes väärtusetum, õelam, ebameeldivam, halvem, inetum, õnnetum ja koledam ning väiksem ja madalam.

Tabel 6. Semantilise diferentsiaali aritmeetilised keskmised, mõiste KODU statistiliselt olulised tulemused

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
väärtuslik - väärtusetu	-1,25	-2,67	1,71	0,01* *
heasüdamlik - õel	-0,62	-1,92	1,7	0,01* *

				0,01*
meeldiv - ebameeldiv	-1,37	-2,48	1,7	*
				0,03
hea - halb	-1,62	-2,65	1,7	*
				0,03
suur - väike	-1,21	-2,35	1,7	*
				0,03
ilus - inetu	-1,5	-2,46	1,71	*
				0,05
sügav - madal	0,04	-0,81	1,69	*
				0,03
õnnelik - õnnetu	-1	-2,17	1,7	*
				0,03
kena - kole	-1,42	-2,33	1,7	*

Märkused. M - mean, aritmeetiline keskmine

** - statistiliselt väga oluline tulemus

* - statistiliselt oluline tulemus

Semantilise diferentsiaali andmete analüüsist selgus, et asenduskodu lapsed pidasid perekonnaga seonduvate mõistete *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* erinevatel bipolaarsetel skaaladel negatiivsemaks. Kõige rohkem erinevusi ilmnes mõiste *ema* kohta, mida peeti kontrollgrupiga võrreldes inetumaks, ebameeldivamaks, vaesemaks, ükskõiksemaks, kaootilisemaks, umbmäärasemaks, halvemaks, väärtusetumaks, õelamaks, õnnetumaks ja vaiksemaks. Mõistet *pere* peeti õelamaks, ebameeldivamaks, vaesemaks, halvemaks, nõrgemaks, väärtusetumaks, õnnetumaks, ükskõiksemaks, umbmäärasemaks, väiksemaks ja aeglasemaks. Asenduskodu laste arvates oli mõiste *kodu* kontrollgrupiga võrreldes väärtusetum, õelam, ebameeldivam, halvem, inetum, õnnetum ja koledam ning väiksem ja madalam. Kõige vähem erinevusi ilmnes kahel uurimisgrupil mõiste *isa* osas. Asenduskodus elavate laste arvates oli mõiste *isa* väärtusetum, õnnetum, arglikum, vaesem, kuumem ja umbmäärasem kui kontrollgrupil. Kontrollgrupi arvates oli aga mõiste *isa* sõjakam.

Arutelu

Käesolevas bakalaureusetöös püstitati kaks hüpoteesi. Esimene hüpotees oli, et asenduskodus elavate laste jaoks assotsieeruvad perekonnaga seonduvad sõnad *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* tähenduselt negatiivsemate sõnadega kui kontrollgrupil. Kahe uurimisgrupiga läbi viidud assotsiatsioonitesti uurimustulemustes hüpotees kinnitust ei leidnud.

Ainuke statistiliselt oluline erinevus assotsiatsioonitesti uurimustulemustes ilmnes stiimulsõna *ema* vastussõnas *kallis*, mida seostasid uuritava sõnaga sagedamini asenduskodus

elavad lapsed. Seega ei assotsieerunud asenduskodu lastel perekonnaga seonduvad sõnad tähenduselt negatiivsete sõnadega. Asenduskodus elavad lapsed seostasid stiimulsõnaga *ema* sagedamini positiivset sõna *kallis*.

Perekonnaga seonduvate sõnade tähendusi on assotsiatsioonide abil uurinud ka Kõiv (2000a). Sealses uuringus olid uuritavateks käitumishälvetega erikooli ja tavakooli õpilased. Kõiv leidis, et stiimulsõnaga *ema* seostasid tavakooli õpilased erikooli õpilastega võrreldes sagedamini *kodu* ja erikooli lapsed sagedamini sõnaga *vanaema*. Stiimulsõnale *isa* vastasid tavakooli õpilased rohkem vastussõnadega *perekond* ja *kodu* ning erikooli lapsed seostasid seda sagedamini sõnaga *kuri*. Stiimulsõna *perekond* seostasid tavakooli õpilased sagedamini vastussõnadega *vanemad*, *lapsed* ja *sõprus* ning erikooli õpilased seostasid seda sagedamini sõnaga *suur*. Kui tõmmata paralleele käesoleva töö tulemuste ja eelneva uurimusega, siis Kõivu (2000a) uurimusest tuli välja, et erikooli õpilased seostasid stiimulit *isa* sagedamini negatiivse sõnaga *kuri*. Antud töös kummagi uurimisgrupi puhul negatiivset erinevust statistiliselt olulise tulemusena välja aga ei tulnud. Arvestama peab ka seda, et asenduskodu lapsi ja käitumishälvetega erikooli õpilasi üksühele samastada ei saa.

Kui vaadata käesolevas töös uuritavate stiimulsõnade kõige sagedamini esinenud vastuseid, siis on näha, et need on mõlemal uurimisgrupil samad. Stiimulsõna *ema* seostasid nii asenduskodu kui kontrollgrupi lapsed kõige sagedamini vastussõnaga *isa*; stiimulsõna *isa* vastussõnaga *ema*, stiimulsõna *pere* vastussõnaga *kodu* ja uuritavat sõna *kodu* vastussõnaga *maja*. Kui võrrelda tulemusi Kõivu (2000a) uurimusega, siis ka seal seostasid mõlemad uurimisgrupid stiimulsõna *ema* vastussõnaga *isa* ja stiimulit *isa* vastussõnaga *ema*. Erinevus ilmneb aga stiimulsõna *pere* puhul – käesolevas töös seostasid asenduskodu ja kontrollgrupi lapsed seda kõige sagedamini sõnaga *kodu*, aga eelnevas uurimuses (Kõiv, 2000a) assotsieerus mõlemal uurimisgrupil stiimuliga kõige sagedamini sõna *lapsed*.

Assotsiatsioonitesti andmeid analüüsides tajus töö autor ka seda, et asenduskodus elavate laste uurimisgrupis oli selle testi jaoks liiga vähe uuritavaid. Seega oleks tulevikus huvitav testi korrata suurema valimiga.

Bakalaureusetöös püstitatud teine hüpotees oli, et asenduskodus elavate laste jaoks on perekonnaga seonduvate sõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* konnotatiivne tähendus semantilise diferentsiaali skaaladel negatiivsem kui kontrollgrupil. Semantilise diferentsiaali andmete analüüsist lähtuvad tulemused kinnitasid hüpoteesi.

Kõige rohkem negatiivseid tähendusi omistasid asenduskodu lapsed kontrollgrupiga võrreldes mõistele *ema*. Semantilise diferentsiaali skaaladel pidasid nad kontrollgrupiga võrreldes mõistet *ema* inetumaks, ebameeldivamaks, vaesemaks, ükskõiksemaks,

kaootilisemaks, umbmäärasemaks, halvemaks, väärtusetumaks, õelamaks, õnnetumaks ja vaiksemaks. Omadussõna vaikne ei saa tähenduselt negatiivseks pidada, kuid teised omadused on negatiivse tähendusega. Kõige vähem erinesid kahel uurimisgrupil tähendused mõiste *isa* osas. Asenduskodus elavate laste arvates oli mõiste *isa* väärtusetum, õnnetum, arglikum, vaesem, kuumem ja umbmäärasem kui kontrollgrupil. Oluline on märkida, et skaalal *sõjakas – rahumeelne* pidasid kontrollgrupi lapsed mõistet *isa* sõjakamaks. Mõistet *pere* peeti kontrollgrupiga võrreldes õelamaks, ebameeldivamaks, vaesemaks, halvemaks, nõrgemaks, väärtusetumaks, õnnetumaks, ükskõiksemaks, umbmäärasemaks, vaiksemaks ja aeglasemaks. Seda, et asenduskodu lapsed pidasid mõistet *pere* vaiksemaks ja aeglasemaks, ei saa negatiivseks pidada, kuid teised omadussõnad väljendavad negatiivset tähendust. Käesolevas töös leiti, et asenduskodu laste arvates oli mõiste *kodu* kontrollgrupiga võrreldes väärtusetum, õelam, ebameeldivam, halvem, inetum, õnnetum ja koledam ning väiksem ja madalam. Kahele viimasele omadusele negatiivset tähendust omistada ei saa.

Semantilise diferentsiaali skaalade tähendusruume saab taandada kolmele põhidimensioonile, milleks on hinnang, aktiivsus ja jõud (Osgood et al., 1957). Kui analüüsida käesolevas töös kahe uurimisgrupi vahel statistiliselt erinenud skaalasid hinnangu dimensiooni raames siis ilmneb, et kõiki perekonnaga seonduvaid mõisteid pidasid asenduskodus elavad lapsed kontrollgrupiga võrreldes negatiivsemaks hinnangut väljendavatel skaaladel *õnnelik – õnnetu* ja *väärtuslik – väärtusetu*. Mõisteid *ema*, *pere* ja *kodu* nähti negatiivsemana ka hinnangut väljendavatel skaaladel *meeldiv – ebameeldiv*, *hea – halb*, *heasüdamlik – õel*. Mõistet *ema* nähti negatiivsemana ka hinnangu dimensiooni kuuluval skaalal *ilus – inetu* ja mõistet *kodu* skaaladel *ilus – inetu* ja *kena – kole*.

Varasemalt on uuritud mõiste *kodu* konnotatiivset tähendust eri – ja tavakooli õpilastel ning sellest uurimusest ilmnes, et erikooli lapsed pidasid uuritavat mõistet sõjakamaks kui tavakooli õpilased (Kõiv 2000b). Käesolevas uurimuses skaalal *sõjakas – rahumeelne* statistiliselt olulisi erinevusi kahe uurimisgrupi vahel ei esinenud. Realo (1992) uuris aga mõiste *kodu* tähendusi õpetajatel ja õpilastel ning leidis, et mõlemad uurimisgrupid seostasid seda eelkõige sõnadega *hea*, *ilus*, *väärtuslik*, *õnnelik*, *meeldiv* ja *kena* ning negatiivsete omadustega nagu *nõrk* ja *määrdu*nud. Kui kõrvutada Realo (1992) uurimuses mõiste *kodu* kohta esile tulnud positiivseid omadusi käesoleva töö kontrollgrupi laste tulemustega siis statistiliselt olulised erinevused asenduskodu lastega võrreldes tulid esile täpselt samadel skaaladel. Antud töös pidasid kontrollgrupi lapsed mõistet *kodu* lisaks eelnevatele ka heasüdamlikumaks kui asenduskodu lapsed.

Võrreldes omavahel käesoleva töö kahe uurimismeetodi tulemusi siis ilmneb huvitav tendents. Nagu eelnevalt märgitud siis assotsiatsioonitesti tulemuste järgi ilmnes kahel uurimisgrupil perekonnaga seonduvate sõnade tähenduses ainuke statistiliselt oluline erinevus sõna *ema* osas, mida asenduskodu lapsed seostasid sagedamini positiivse sõnaga *kallis*. Semantilise diferentsiaali skaaladel aga omistasid asenduskodu lapsed mõistele *ema* kõige rohkem negatiivseid omadusi. Seega on antud uurimuse kohaselt asenduskodus elavate laste jaoks mõiste *ema* assotsiatiivne tähendus positiivne ning konnotatiivne tähendus semantilise diferentsiaali skaaladel negatiivne.

Tuginedes kirjandusele siis sõna assotsiatiivne tähendus kirjeldab inimese kokkupuuteid reaalse maailmaga ja varieerub koos inimese kogemustega (Tenjes, 2010) ning selles avaldub isiku spetsiifiliselt omane tunnetus, kõne kogemus ja individuaalne teadvus (Toim, 1982). Käesolevas töös aga asenduskodus elavate ja kontrollgrupi laste perekonnaga seonduvate sõnade assotsiatiivsed tähendused oluliselt ei erinevad ja seega ei kajastanud vastused nende erinevaid kogemusi elus.

Nagu töö teoreetilises osas märgiti siis mõiste konnotatiivses tähenduses kajastub sellega kaasnev hinnaguline ja emotsionaalne tähendus, mis sõltub reaalse maailma kogemustest (Pajusalu, 2009; Realo, 1992; Tenjes, 2010). Tähendused on ühe ja sama mõiste kohta erinevatel inimestel niivõrd erinevad, kuivõrd on erinevad nende kogemused ja kontekstid, milles neil selle mõiste kohta tähendus tekkis (Realo, 1992). Käesolevas töös erinesid asenduskodu ja kontrollgrupi laste perekonnaga seonduvate mõistete *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* konnotatiivsed tähendused semantilise diferentsiaali skaaladel. Kuna asenduskodus elavate laste jaoks olid perekonnaga seonduvad mõisted negatiivsema tähendusega siis võib arvata, et nende vastustes kajastusid nende negatiivsemad kogemused ja hinnangud.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida perekonnaga seonduvate sõnade tähendust asenduskodus elavatel lastel võrrelduna kontrollgrupi lastega. Töö teoreetilises osas anti ülevaade institutsionaalse asendushoolduse kujunemisest Eestis, kasvukeskkonnast asenduskodudes ja asenduskodus kasvamise mõjust laste arengule. Veel tutvustati kiindumussuhte olemust ja mõju lapse arengule ning kirjeldati sõnade assotsiatiivse ja konnotatiivse tähenduse uurimist.

Tuginedes kirjandusele ja eelnevatele uurimustele püstitati töös kaks hüpoteesi. Esimene hüpotees oli, et asenduskodus elavate laste jaoks assotsieeruvad perekonnaga seonduvad sõnad *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* tähenduselt negatiivsemate sõnadega kui kontrollgrupil. Teine hüpotees oli, et asenduskodus elavate laste jaoks on perekonnaga seonduvate sõnade *ema*, *isa*, *pere* ja *kodu* konnotatiivne tähendus semantilise diferentsiaali skaaladel negatiivsem kui kontrollgrupil. Bakalaureusetöös kasutati eesmärgini jõudmiseks kahte uurimisinstrumenti, milleks olid assotsiatsioonitest ja semantiline diferentsiaal. Uurimus viidi läbi 24 asenduskodus elava lapsega ja 48 kontrollgrupi lapsega.

Tulemuste põhjal selgus, et esimene hüpotees töös kinnitust ei leidnud. Sõnade *isa*, *pere* ja *kodu* assotsiatiivsetes tähendustes kahel uurimisgrupil statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud. Statistiliselt oluline erinevus ilmnis sõna *ema* vastussõnas *kallis*, mida uuritava stiimulsõnaga seostasid sagedamini asenduskodulapsed. Töö teine hüpotees leidis kinnitust. Mõistet *ema* pidasid asenduskodu lapsed kontrollgrupiga võrreldes semantilise diferentsiaali skaaladel *inetumaks*, *ebameeldivamaks*, *vaesemaks*, *ükskõiksemaks*, *kaootilisemaks*, *umbmäärasemaks*, *halvemaks*, *väärtusetumaks*, *õelamaks*, *õnnetumaks* ja *vaiksemaks*. Mõiste *isa* konnotatiivne tähendus oli asenduskodus elavate laste jaoks *väärtusetum*, *õnnetum*, *arglikum*, *vaesem*, *kuumem* ja *umbmäärasem* kui kontrollgrupil. Kontrollgrupi arvates oli aga mõiste *isa* *sõjakam*. Mõistet *pere* peeti semantilise diferentsiaali skaaladel *õelamaks*, *ebameeldivamaks*, *vaesemaks*, *halvemaks*, *nõrgemaks*, *väärtusetumaks*, *õnnetumaks*, *ükskõiksemaks*, *umbmäärasemaks*, *väiksemaks* ja *aeglasemaks* ning mõistet *kodu* kontrollgrupiga võrreldes *väärtusetumaks*, *õelamamaks*, *ebameeldivamaks*, *halvemaks*, *inetumaks*, *õnnetumaks*, *koledamaks* ning *väiksemaks* ja *madalamaks*.

Abstract

The Meaning of Family Related Words to Orphanage Children Comparing to Children Raised at Home

The aim of this study was to find out the meaning of family related words to orphanage children comparing to children in the control group. The theoretical part of this paper gave an overview about the formation of the institutional substitute care in Estonia, the growth environment in the substitute homes and the substitute home growing impact on children's development. It also described the attachment relationships and its impact to children's development and described the investigations of words associative and connotative meanings.

Based on the literature and previous studies there was erected two hypotheses. The first hypothesis was that children living in the substitute home associate family related words *mother, father, family* and *home* in meaning more negative words than the control group. The second hypothesis was that children living in a substitute home family related words *mother, father, family* and *home* connotative meanings on the semantic differential scales are more negative than in the control group. There was used two research instruments, the association test and the semantic differential. The study was conducted in 24 children living in the substitute home and 48 children in the control group.

The first hypothesis was not confirmed. There was not statistically significant differences between the two research groups associational meanings of the words *father, family* and *home*. There was a statistically significant difference in response to the word *mother* in which substitute home children responded *dear* more often than the control group children. The second hypothesis was confirmed. Substitute home children considered the word *mother* on the semantic differential scales to be *uglier, more unpleasant, poorer, more indifferent, more chaotic, more vague, worse, more worthless, more cruel, more miserable* and *more silent* than the control group children. Substitute home children considered the word *father* to be *more worthless, more miserable, more cowardly, poorer, hotter* and *more vague*. The control group children considered the word *father* *more militant*. The word *family* considered on the semantic differential scales to be *more cruel, more unpleasant, poorer, worse, weaker, more worthless, more miserable, more indifferent, more vague, smaller, slower* and the word *home* comparing to the control group considered to be *more worthless, more cruel, more unpleasant, worse, uglier, smaller* and *lower*.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva bakalaureusetöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

Asendushoolduse kontseptsiooni alusanalüüs. (2013). Tallinn. EV Sotsiaalministeerium.

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/ahk_alusanalyys_dets_2013.pdf (07.04.2016)

Babina, L. (2008). *Lastekodulapse emotsioonide esinemissagedus pedagoogilise personali hinnangul (ühe Tallinna lastekodu näitel)*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Bowlby, J. (1969). Attachment and loss. *Attachment*. Vol. 1. New York.

Bowlby, J. (1985). *Child Care and the Growth of Love*. Harmondworth.

Bruno, F. J. (1992). *The family encyclopedia of child psychology and development*. New York.

Catania, A. C. (1992). *Learning*. Englewood Cliffs.

Edovald, T. (2003). Katse hinnata lapse emotsionaalset väärkohtlemist lastekodu kui institutsiooni võrgustikutöös. *Võrgustikutöö võimalusi töös lastega*. Artiklite kogumik. Toimetaja Edovald, T. Lk. 60 - 68.

Hodges, J. & Tizard, B. (1989). Social and Family Relationships of Ex - Institutional Adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30, 77 - 97.

Kask, I. (2006). *Lapsekeskse kontseptsiooni rakendamisest T. L. lastekodu näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Kruuts, M. (2016). *Institutsioonis elamise kogemusega tänaste lapsevanemate käsitused lapsevanemaks olemisest*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Kõiv, K. (1998). Institutsioonilise keskkonna muutuste mõju grupi Downi tõvega laste arengule. *In via educations*. Artiklite kogumik. Toimetajad Kraav, I., Kamerov, K.

Kõiv, K. (2000a). Perekonnaga seonduvate sõnaseoste uurimine käitumishälvetega erikooli õpilastel võrrelduna tavakooli õpilastega. *Kodu Eesti ühiskonnas ja kultuuris*.

- Kõiv, K. (2000b). Mõistete kodu ja kool tähenduste erinevus käitumishälvetega erikooli ja üldhariduskooli õpilastel. *Kodu Eesti ühiskonnas ja kultuuris*.
- Kõiv, K. (2003). Lastekodu - koht koduta lastele või koduta laste kodu. *Võrgustikutöö võimalusi töös lastega*. Artiklite kogumik. Toimetaja Edovald, T. Lk. 39 - 50.
- Lellep, S. (2012). *Õpiraskustega seonduvate terminite tähendus eripedagoogika üliõpilaste hinnangul*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Masik, L. (2007). *Lastekodu kasvatajad selgitavad laste käitumisviise*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Matela, I. (2015). *Asenduskodude üleminek perekodu vormile ühe Eesti asenduskodu näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. <http://dspace.ut.ee/handle/10062/48004>
- Norbergh, K. G., Helin, Y., Dahl, A., Hellzen, O., Asplund, K. (2006). Nurses' Attitudes Towards People with Dementia: The Semantic Differential Technique. *Nursing Ethics*. Vol. 13, No. 3, 264 – 274.
- Osgood, C. E., Suci, G. J., Tannenbaum, P. H. (1957). *The measurement of meaning*. Urbana.
- Pajusalu, R. (2009). *Sõna ja tähendus*. Tallinn
- Pruuli, M. (2014). *Asenduskodu kasvatajate arvamused ja kogemused kiindumussuhete arengu võimalustest Kuressaare Väikelastekodu näitel*. Magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Pöldemaa, K. (1996). *Töö sotsiaalhoolekandenasutustes*. Tallinn.
- Rutter, M. (1979). Maternal Deprivation, 1972 - 1978: New Findings, New Concepts, New Approaches. *Child Development*, 50, 283 - 305.
- Rygaard, N. P. (2016). *Kiindumushäirega laps. Praktilise teraapia käsiraamat*. Tallinn
- Suni, M., Randmaa, U., Saarlaid, M., Tomberg, E., Kuusk, V., Kaplan, S., Palu, T., Soonets, R., Kutsar, D., Vallikivi T. (1994). Sotsiaalhoolekande programmid perekondade ja laste kaitseks. *Eesti laps ja perekond*.

Tamm, R. (2007). *Laste lähisuhted ühe lastekodu ja eelkooliealiste lasteasutuse näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Tenjes, S. (2010). *Semantika*. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/17050>

Tizard, B. & Rees, J. (1975). The effect of early institutional rearing on the behavior problems and affectional relationships of four year old children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 16, 61 - 7.

Tizard, B., Cooperman, O., Joseph, A., Tizard, J. (1972). Environmental effects on language development: a study of young children in long - stay residential nurseries. *Child Development*, 43, 337 - 358.

Tizard, B. & Hodges, J. (1978). The effect of early institutional rearing on the development of eight year old children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 19, 99 - 118.

Toim, K. (1982). Sõnaseosed inimese psüühikas. Rmt.: A. Sukamägi, K. Toim (koost.) Psühhodiagnostika ja kutseorientatsioon. *Nõukogude pedagoogika ja kool*, XXV. Tallin, 1982, lk 64 - 72.

Toim, K. (1987). *Eesti assotsiatsiooninormid Kent - Rosanoffi stiimulitele*. *Eksperimentaalpsühholoogia kursuse katsematerjal*. Tartu.

Tõnnis, R. (2008). *Sotsiaalpsühholoogiline kliima kolme lastekodu näitel töötajate ja kasvatajate hinnangul*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika roheline raamat. (2014). Tallinn. EV Sotsiaalministeerium. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Asendushooldus/ah_rr_dets_2014.pdf (07.04.2016)

Vooglaid, Ü. (1999). *Lastekodu kui kasvukeskkond: harjutusi ja ülesandeid lastekodu kasvatajatele ja juhatajatele*.

Yarrow, L. J. (1961). Maternal deprivation: toward an empirical and conceptual re - evaluation. *Psychological Bulletin*. Vol. 58, No. 6, 459 - 490.

Õunapuu, L. (2012). *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Külastatud aadressil <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html>

Lisa 1. Assotsiatsioonitest (Toim, 1987).

Sõnaseoste uurimine

Loe sõna ja vasta sellele võimalikult kiiresti esimese meeldetuleva sõnaga. Pea kinni sõnade järjekorrast.

Näited:

Tool-

Magus-

Magama-

Roheline-

1. Pehme-
2. Mägi-
3. Käsi-
4. Ema-
5. Lühike-
6. Liblikas-
7. Libe -
8. Külme-
9. Ilus-
10. Nõel-
11. Kodu-
12. Punane-
13. Vaip-
14. Maapind-
15. Tervis-
16. Sinine-
17. Isa-
18. Ahi-
19. Laps-
20. Kibe-
21. Linn-
22. Raske-
23. Pere-
24. Rahulik-

Lisa 2. Semantiline diferentsiaal (Kõiv, 2000b)

Mõttele mõistele "EMA" ja märgista ristikesega üks number igal allpool toodud skaalal, mis Sinu arvates iseloomustab seda mõistet kõige enam.

EMA									
hea	-3	-2	-1	0	1	2	3	halb	
suur	-3	-2	-1	0	1	2	3	väike	
ilus	-3	-2	-1	0	1	2	3	inetu	
kõva	-3	-2	-1	0	1	2	3	pehme	
tugev	-3	-2	-1	0	1	2	3	nõrk	
puhas	-3	-2	-1	0	1	2	3	määrdunud	
väärtuslik	-3	-2	-1	0	1	2	3	väärtusetu	
punane	-3	-2	-1	0	1	2	3	roheline	
heasüdamlik	-3	-2	-1	0	1	2	3	õel	
kärrarikas	-3	-2	-1	0	1	2	3	vaikne	
sügav	-3	-2	-1	0	1	2	3	madal	
meeldiv	-3	-2	-1	0	1	2	3	ebameeldiv	
mõru	-3	-2	-1	0	1	2	3	magus	
õnnelik	-3	-2	-1	0	1	2	3	õnnetu	
terav	-3	-2	-1	0	1	2	3	nüri	
sõjakas	-3	-2	-1	0	1	2	3	rahumeelne	
raske	-3	-2	-1	0	1	2	3	kerge	
vaimulik	-3	-2	-1	0	1	2	3	ilmalik	
lõtv	-3	-2	-1	0	1	2	3	pingulolev	
julge	-3	-2	-1	0	1	2	3	arg	
rikas	-3	-2	-1	0	1	2	3	vaene	
selge	-3	-2	-1	0	1	2	3	hägune	
kuum	-3	-2	-1	0	1	2	3	külm	
paks	-3	-2	-1	0	1	2	3	peenike	
kena	-3	-2	-1	0	1	2	3	kole	
hele	-3	-2	-1	0	1	2	3	tume	
kandiline	-3	-2	-1	0	1	2	3	ümmargune	
aromaatne	-3	-2	-1	0	1	2	3	haisev	
aus	-3	-2	-1	0	1	2	3	ebaaus	
aktiivne	-3	-2	-1	0	1	2	3	passiivne	
sile	-3	-2	-1	0	1	2	3	konarlik	
kiire	-3	-2	-1	0	1	2	3	aeglane	
õiglane	-3	-2	-1	0	1	2	3	ebaõiglane	
karm	-3	-2	-1	0	1	2	3	õrn	
südamlik	-3	-2	-1	0	1	2	3	ükskõikne	
lihtne	-3	-2	-1	0	1	2	3	keeruline	
korrapärane	-3	-2	-1	0	1	2	3	kaootiline	
jõuline	-3	-2	-1	0	1	2	3	jõuetu	
täpne	-3	-2	-1	0	1	2	3	umbmäärane	

Lisa 3.

Assotsiatsioonitest, stiimulsõna EMA vastussõnad

Vastussõna	Asenduskodu	Kontrollgrupp	χ^2 - väärtus	p - väärtus
isa	63%	56%	0,064	>0.05
kallis	17%	0%	5,592	<0.025*
hea	4%	6%	0,033	>0.05
laps	4%	0%	0,127	>0.05
pliiats	4%	0%	0,127	>0.05
eima	4%	0%	0,127	>0.05
vanem	4%	0%	0,127	>0.05
õde	0%	2%	0,127	>0.05
paps	0%	2%	0,127	>0.05
armas	0%	6%	0,391	>0.05
pere	0%	6%	0,391	>0.05
heasüdamlik	0%	2%	0,127	>0.05
naine	0%	4%	0,064	>0.05
vanemad	0%	2%	0,127	>0.05
soe	0%	2%	0,127	>0.05
vend	0%	2%	0,127	>0.05
raha	0%	2%	0,127	>0.05
vanaema	0%	2%	0,127	>0.05
lahke	0%	2%	0,127	>0.05
juuksed	0%	2%	0,127	>0.05

Lisa 4.

Assotsiatsioonitest, stiimulsõna ISA vastussõnad

Vastussõna	Asenduskodu	Kontrollgrupp	χ^2 - väärtus	p - väärtus
ema	54%	56%	0,007	>0.05
kallis	8%	0%	1,607	>0.05
vanaema	8%	0%	1,607	>0.05
töökas	4%	4%	0,391	>0.05
vanaisa	4%	4%	0,391	>0.05
koll	4%	0%	0,127	>0.05
paks	4%	0%	0,127	>0.05
ise	4%	0%	0,127	>0.05
pikk	4%	0%	0,127	>0.05
mina	4%	0%	0,127	>0.05
vend	0%	4%	0,064	>0.05
töö	0%	2%	0,127	>0.05
mees	0%	4%	0,064	>0.05
auto	0%	4%	0,064	>0.05
vanemad	0%	4%	0,064	>0.05
tubli	0%	2%	0,127	>0.05
õde	0%	2%	0,127	>0.05
suur	0%	2%	0,127	>0.05
pere	0%	2%	0,127	>0.05
poeg	0%	2%	0,127	>0.05
vana	0%	2%	0,127	>0.05
karm	0%	4%	0,064	>0.05

Lisa 5.

Assotsiatsioonitest, stiimulsõna PERE vastussõnad

Vastussõna	Asenduskodu	Kontrollgrupp	χ^2 - väärtus	p - väärtus
kodu	13%	19%	0,113	>0.05
lapsed	8%	2%	0,064	>0.05
väike	8%	0%	1,607	>0,05
tere	4%	6%	0,033	>0.05
suur	4%	6%	0,033	>0.05
perekond	4%	4%	0,391	>0.05
isa	4%	2%	0,064	>0.05
maja	4%	4%	0,391	>0.05
paks	4%	0%	0,127	>0.05
ilus	4%	0%	0,127	>0.05
armastus	4%	0%	0,127	>0.05
sõbralik	4%	0%	0,127	>0.05
vanaema	4%	0%	0,127	>0.05
tass	4%	0%	0,127	>0.05
konn	4%	0%	0,127	>0.05
puur	4%	0%	0,127	>0.05
arvuti	4%	0%	0,127	>0.05
tugipere	4%	0%	0,127	>0.05
vanem	4%	0%	0,127	>0.05
minu	4%	0%	0,127	>0.05
vanemad	0%	10%	1,316	>0.05
sõbrad	0%	6%	0,391	>0.05
veri	0%	2%	0,127	>0.05
hea	0%	2%	0,127	>0.05
inimesed	0%	2%	0,127	>0.05
õhtu	0%	2%	0,127	>0.05
üksi	0%	4%	0,064	>0.05
sugulased	0%	4%	0,064	>0.05
rõõm	0%	2%	0,127	>0.05
armastus	0%	4%	0,064	>0.05
mõnus	0%	2%	0,127	>0.05
kere	0%	2%	0,127	>0.05
koer	0%	4%	0,064	>0.05
vanavanemad	0%	2%	0,127	>0.05
vend	0%	4%	0,064	>0.05
tore	0%	2%	0,127	>0.05

Lisa 6.

Assotsiatsioonitest, stiimulsõna KODU vastussõnad

Vastussõna	Asenduskodu	Kontrollgrupp	χ^2 - väärtus	p - väärtus
maja	25%	25%	0,083	>0.05
soe	17%	4%	1,841	>0.05
maa	4%	6%	0,033	>0.05
sõbrad	4%	2%	0,064	>0.05
suur	4%	2%	0,064	>0.05
väike	4%	0%	0,127	>0.05
lastekodu	4%	0%	0,127	>0.05
laps	4%	0%	0,127	>0.05
aed	4%	0%	0,127	>0.05
hobune	4%	0%	0,127	>0.05
linn	4%	0%	0,127	>0.05
kapp	4%	0%	0,127	>0.05
loom	4%	0%	0,127	>0.05
suvila	4%	0%	0,127	>0.05
lasteaed	4%	0%	0,127	>0.05
pood	4%	0%	0,127	>0.05
küla	0%	2%	0,127	>0.05
vari	0%	2%	0,127	>0.05
keda	0%	2%	0,127	>0.05
pole	0%	2%	0,127	>0.05
ilus	0%	2%	0,127	>0.05
vend	0%	2%	0,127	>0.05
koer	0%	4%	0,064	>0.05
tuba	0%	6%	0,391	>0.05
pere	0%	15%	2,393	>0.05
kallis	0%	2%	0,127	>0.05
hea	0%	2%	0,127	>0.05
vanemad	0%	2%	0,127	>0.05
hubane	0%	2%	0,127	>0.05
oda	0%	2%	0,127	>0.05
koobas	0%	2%	0,127	>0.05
mõnus	0%	2%	0,127	>0.05
tuttav	0%	2%	0,127	>0.05
kool	0%	2%	0,127	>0.05
elukoht	0%	2%	0,127	>0.05
telekas	0%	2%	0,127	>0.05

Lisa 7.

Semantilise diferentsiaali, mõiste EMA tulemused

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
				0,0
hea - halb	-1,12	-2,19	1,69	2*
suur - väike	-0,17	-0,35	1,69	0,69
				0,01
ilus – inetu	-0,87	-2,12	1,7	**
kõva - pehme	1	0,65	1,68	0,36
tugev - nõrk	-0,62	-0,54	1,69	0,85
puhas - määrdunud	-1,67	-2,25	1,68	0,14
				0,0
väärtuslik - väärtusetu	-1,5	-2,46	1,7	2*
punane - roheline	-0,33	-0,33	1,69	1
				0,0
heasüdamlik - õel	-1,58	-2,35	1,7	5*
				0,0
kärrarikas - vaikne	1,38	0,42	1,68	3*
sügav - madal	-0,17	0,42	1,69	0,18
meeldiv - ebameeldiv	-1,37	-2,44	1,7	0,01**
mõru - magus	1,08	0,71	1,68	0,32
õnnelik - õnnetu	-0,83	-2	1,7	0,02*
terav - nūri	-0,29	-0,42	1,69	0,73
sõjakas - rahumeelne	1,25	1,04	1,68	0,65
raske - kerge	-0,04	0,27	1,69	0,48
vaimulik - ilmalik	0,08	0,1	1,69	0,96
lõtv - pingulolev	0,38	-0,1	1,7	0,2
julge - arg	-1,42	-1,23	1,69	0,65
rikas - vaene	-0,04	-1,27	1,69	0,01**
selge - hägune	-1,54	-1,08	1,69	0,28
kuum - külm	-1,17	-0,85	1,69	0,37
paks - peenike	0,79	0,52	1,68	0,48
kena - kole	-1,25	-2,06	1,7	0,06
hele - tume	-0,33	-1	1,69	0,17
kandiline - ümmargune	0,75	0,67	1,67	0,8
aromaatne - haisev	-1,42	-1,94	1,69	0,14
aus - ebaaus	-1,29	-1,96	1,69	0,12
aktiivne - passiivne	-0,96	-1,71	1,69	0,09
sile - konarlik	-0,5	-0,94	1,69	0,33
kiire - aeglane	0,17	-0,71	1,69	0,06
õiglane - ebaõiglane	-1,25	-1,83	1,69	0,17
karm - õrn	-0,17	-0,12	1,68	0,93
südamlik - ükskõikne	-0,25	-2,19	1,7	0,01**
lihtne - keeruline	-0,5	-0,96	1,69	0,29
korrapärane - kaootiline	-1	-2,1	1,7	0,01**
jõuline - jõuetu	-0,46	-0,85	1,7	0,38
täpne - umbmäärane	-0,46	-1,73	1,7	0,01**

Lisa 8.

Semantilise diferentsiaali, mõiste ISA tulemused

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
hea - halb	-1,71	-1,98	1,69	0,5
suur - väike	-1,92	-1,69	1,69	0,56
ilus - inetu	-1,04	-1,23	1,69	0,61
kõva - pehme	-0,87	-1,1	1,68	0,61
tugev - nõrk	-1,79	-2,57	1,71	0,06
puhas - määrdunud	-1,83	-1,85	1,68	0,95
väärtuslik - väärtusetu	-1,25	-2,29	1,7	0,02*
punane - roheline	-0,58	0,17	1,69	0,07
heasüdamlik - õel	-1,37	-1,92	1,69	0,2
kärrikas - vaikne	0,79	0,1	1,68	0,11
sügav - madal	-0,75	-0,35	1,7	0,33
meeldiv - ebameeldiv	-1,67	-1,77	1,68	0,77
mõru - magus	0	-0,04	1,69	0,91
õnnelik - õnnetu	-0,92	-1,96	1,7	0,02*
terav - nürri	-0,5	-0,6	1,69	0,79
sõjakas - rahumeelne	0,63	-0,44	1,68	0,03*
raske - kerge	-0,5	-0,92	1,68	0,38
vaimulik - ilmalik	-0,67	-0,07	1,69	0,2
lõtv - pingulolev	0,21	0,46	1,7	0,57
julge - arg	-1,5	-2,42	1,7	0,04*
rikas - vaene	-0,58	-1,5	1,7	0,05*
selge - hägune	-0,75	-0,94	1,69	0,66
kuum - külm	-1,25	-0,52	1,69	0,03*
paks - peenike	0,13	-0,33	1,69	0,26
kena - kole	-0,92	-1,31	1,69	0,36
hele - tume	-0,42	-0,19	1,69	0,61
kandiline - ümmargune	0,46	0,44	1,68	0,96
aromaatne - haisev	-1,25	-1,19	1,69	0,87
aus - ebaaus	-1,75	-1,77	1,69	0,96
aktiivne - passiivne	-1,37	-1,27	1,69	0,81
sile - konarlik	-0,83	-0,23	1,69	0,11
kiire - aeglane	-1,21	-1,21	1,69	1
õiglane - ebaõiglane	-1,58	-1,67	1,68	0,84
karm - õrn	-0,79	-0,79	1,69	1
südamlik - ükskõikne	-1,42	-1,67	1,7	0,55
lihtne - keeruline	-0,04	-0,79	1,69	0,13
korrapärane - kaootiline	-0,71	-1,58	1,7	0,09
jõuline - jõuetu	-1,71	-2,15	1,69	0,28
täpne - umbmäärane	-0,83	-1,75	1,69	0,05*

Lisa 9.

Semantilise diferentsiaali, mõiste PERE tulemused

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
hea - halb	-1,67	-2,62	1,71	0,03*
suur - väike	-0,42	-1,56	1,7	0,04*
ilus - inetu	-1,58	-2,04	1,7	0,36
kõva - pehme	-0,12	-0,52	1,69	0,4
tugev - nõrk	-0,96	-2,02	1,7	0,04*
puhas - määrdunud	-1,71	-2,3	1,7	0,22
väärtuslik - väärtusetu	-1,71	-2,56	1,7	0,05*
punane - roheline	-0,46	-0,17	1,69	0,45
heasüdamlik - õel	-1,42	-2,48	1,7	0,01**
kärrarikas - vaikne	-0,12	-0,19	1,69	0,89
sügav - madal	-0,29	-0,81	1,7	0,26
meeldiv - ebameeldiv	-1,37	-2,5	1,7	0,01**
mõru - magus	0,5	0,5	1,69	1
õnnelik - õnnetu	-1,46	-2,44	1,71	0,03*
terav - nüri	-0,04	-0,4	1,69	0,38
sõjakas - rahumeelne	-0,12	0,46	1,69	0,27
raske - kerge	-0,25	-0,65	1,68	0,36
vaimulik - ilmalik	-0,42	0,1	1,68	0,21
lõtv - pingulolev	0,38	0,1	1,69	0,54
julge - arg	-1,83	-2,1	1,7	0,44
rikas - vaene	-0,33	-1,69	1,69	0,01**
selge - hägune	-0,96	-1,42	1,69	0,26
kuum - külm	-0,75	-0,83	1,69	0,84
paks - peenike	0,21	0,04	1,7	0,68
kena - kole	-1,75	-2,12	1,7	0,34
hele - tume	-0,46	-1,19	1,69	0,15
kandiline - ümmargune	0,42	0,27	1,68	0,7
aromaatne - haisev	-1,33	-1,73	1,69	0,32
aus - ebaaus	-1,62	-2,1	1,7	0,29
aktiivne - passiivne	-1,79	-1,75	1,7	0,92
sile - konarlik	-0,5	-0,85	1,69	0,36
kiire - aeglane	-0,67	-1,67	1,7	0,05*
õiglane - ebaõiglane	-1,42	-2	1,69	0,19
karm - õrn	-0,42	-0,04	1,69	0,46
südamlik - ükskõikne	-1,29	-2,25	1,7	0,03*
lihtne - keeruline	-0,58	-1,06	1,69	0,27
korrapärane - kaootiline	-1,37	-1,75	1,69	0,42
jõuline - jõuetu	-1,21	-1,57	1,7	0,44
täpne - umbmäärane	-0,75	-1,73	1,69	0,04*

Lisa 10.

Semantilise diferentsiaali, mõiste KODU tulemused

Omadussõnade paarid	M asenduskodu	M kontrollgrupp	t - väärtus	p - väärtus
hea - halb	-1,62	-2,65	1,7	0,03 *
suur - väike	-1,21	-2,35	1,7	0,03 *
ilus - inetu	-1,5	-2,46	1,71	0,03 *
kõva - pehme	-0,37	-1	1,68	0,22
tugev - nõrk	-1,54	-1,87	1,69	0,41
puhas - määrdunud	-1,71	-2,48	1,7	0,06 0,01*
väärtuslik - väärtusetu	-1,25	-2,67	1,71	0,01* *
punane - roheline	-0,5	0,08	1,69	0,26 0,01*
heasüdamlik - õel	-0,62	-1,92	1,7	0,01* *
kärarikas - vaikne	-0,67	-0,15	1,68	0,24 0,05
sügav - madal	0,04	-0,81	1,69	0,05 *
meeldiv - ebameeldiv	-1,37	-2,48	1,7	0,01* *
mõru - magus	-0,08	0,25	1,68	0,42 0,03
õnnelik - õnnetu	-1	-2,17	1,7	0,03 *
terav - nüri	-0,83	-0,37	1,69	0,3
sõjakas - rahumeelne	0,25	0,38	1,69	0,82
raske - kerge	-0,12	-0,69	1,68	0,25
vaimulik - ilmalik	-0,46	0,02	1,69	0,35
lõtv - pingulolev	-0,17	0,25	1,69	0,35
julge - arg	-1,08	-1,65	1,69	0,23
rikas - vaene	-0,83	-1,52	1,69	0,1
selge - hägune	-0,87	-1,44	1,69	0,21
kuum - külm	-1,08	-0,9	1,69	0,64
paks - peenike	-0,37	-0,33	1,69	0,93 0,03
kena - kole	-1,42	-2,33	1,7	0,03 *
hele - tume	-0,96	-1,48	1,69	0,28
kandiline - ümmargune	-0,58	-1,29	1,68	0,11
aromaatne - haisev	-1,37	-1,69	1,69	0,44
aus - ebaaus	-1,87	-1,81	1,69	0,87
aktiivne - passiivne	-1,37	-1,52	1,69	0,76
sile - konarlik	-0,5	-1,19	1,69	0,14
kiire - aeglane	-0,67	-0,94	1,69	0,58
õiglane - ebaõiglane	-1,75	-1,67	1,69	0,84
karm - õrn	-0,58	-0,15	1,69	0,33
südamlik - ükskõikne	-1,17	-1,85	1,69	0,12
lihtne - keeruline	-1,04	-1,54	1,69	0,21
korrapärane - kaootiline	-1,12	-2,08	1,7	0,06
jõuline - jõuetu	-1,21	-1,56	1,69	0,38
täpne - umbmäärane	-0,92	-1,54	1,69	0,19

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kärt Schasmin (sünnikuupäev: 05.03.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Perekonnaga seonduvate sõnade tähendus lastekodulastel võrreldes kodus kasvavate lastega” mille juhendaja on Kristi Kõiv.

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 10.05.2016

